

15-95

~~5455~~

ЗЗНІ УКР

Л. БИКОВСЬКИЙ.

(325)

КАНАДА.

ЗАМІТКИ ДЛЯ ПЕРЕСЕЛЕНЦІВ.

Faint handwritten notes in the bottom left corner, possibly including 'Додаток' and 'ЗЗНІ УКР'.

Сшесть

нази

1925.

Подєбради.

Власним накладом.

Л. ВИКОВСЬКИЙ.

ПЗ(7к=94к)

КАНАДА.

(заметки для переселенців)

Вступ. Останніми часами багато осіб на еміграції зацікавилася питанням переселення до Канади. Де-які навіть розпочали в цьому напрямі практичні заходи.

В зв'язку з цим поширюється між українським громадянством багато відомостей як про саму Канаду, так і про умови поселення там, котрі часто бувають далекі від дійсного стану річей і мають справу або занадто рожево, або зновуж таки одхиляються в протилежний скрайній бік.

Тому заінтересованих у цій справі я взявся на підставі нижче наведених джерел, коротко поінформувати в цій справі. З цєю метою дня 6/II 1925 р. я виголосив у Подєбрадах публичний відчит про Канаду.

Окрім того, згідно побажанням маю честь предложити подані заметки для переселенців до Канади.

Мабчи на увазі чисто практичні завдання наводитиму, гріпироватиму та розглядатиму всі питання виключно з погляду переселенця хлібороба.

Джерела:

- 1) *L. Hamilton. Canada. 1921.*
- 2) *Handbook of the dominion of Canada. Part I-II. London.*
- 3) *Canada descriptive atlas. Ottawa Canada 1924.*
- 4) Тимошенко В. проф. Світове господарство.

Подєбради 1925.

- 5) *Chisholm. Handbook of commercial geography. Lon. 1922.*
- 6) *Annuaire International de statistique agricole 1923.*
- 7) *Répartition agricole du territoire des dif. pays. Rome. 1917.*
- 8) *Narodni Politika, časopis z r. 1924, Praha*
- 9) "Канадійський фермер" газета укр. за 1924 та 25 рр. Вінніпег, Канада.
- 10) "Народня Воля", газета за 1924-25 рр. *Washington Pa, Сполучені Штати Америки.*

На зак. ЛМК

Центрально-наукова
БІБЛІОТЕКА АН УРСР
ІВВ. № 5455

ЦНБ ім. Вернадського
АН УРСР
Акт 199 3
№ 801/37

11) Особисті зносини автора з канадійськими різними установами.

Положення: Канадою називається вся величезна область, що лежить на північ від Сполучених Штатів Америки.

Розміри: По своїх розмірах цей край рівняється цілій Європі. Довжина його з і-сходу на захід 3.400 миль (одна миля - 1.709 метрів), а ширина з півдня на північ 1.800 миль.

Межі: На півночі Канада омивається Арктичним морем. На північний захід межує з Аляскою, (котра належить Сполученим Штатам), на Захід лежить Тихий океан. На півдні вона межує зі Сполученими Штатами. З південного сходу і почасти Сходу має Атлантичний океан. Зі сходу через залив св. Лаврентія влірається в англійську провінцію Н'ю-фаундленд і з північного сходу межує також з англійською провінцією Лабрадор.

Берегова лінія: На першому місці стоїть Атлантична. Тут розмістились головні порти Канади, через які вона має зв'язок зі старим світом: Монреаль, *Trois Rivieres*, Квебек, *Halifax*, Сідней, *Yincou-Boquer*, *St. John*.

На другому місці по економічному і комунікаційному значінню стоїть тихоокеанська. Головний порт тут Ванкувер і кілька менших, поміж ними новий порт - Принц Рупрехт.

Особливої ваги набрала ця берегова лінія від часу прориття Панамського каналу. Весь експорт і імпорт західньої Канади, відбувається через згадані порти.

На третьому місці стоїть морська лінія по Гудзоновій затоці. Тут маємо порти Нельсон та Черчіль. В зв'язку з проведенням останніми часами до них залізниці зі степових провінцій Канади, ця берегова лінія, тако-ж набірає все більшого значіння.

Четверта на півночі по Арктичному морю не має поки-во жадного значіння для краю.

Поверхня, грунт мають одна рівні з кліматом великий вплив на хліборобство, тому спинаємося на них ширше.

L. Hamilton економічно поділяє Канаду на три райони: 1) від східних берегів до 97 ступня довготи та 52 ст. широти - це район риболовства лісицтва, гірництва та внутрікраєвого мореплавства; тут розвивається могутня індустрія.

2) Від 97 ст. довготи до підніжжя гір та 56 ст. широти - це країна прерій.

3) Гори до Тихого океану - тут знову виступають ліси з лісною індустрією, гірництво, риболовство, але це більш дика країна ніж на сході.

На півночі тундра. Її південна межа в Лабрадорі і Квебеку іде по 55 мст. широти до берегів Гудзонової затоки. Далі на західньому березі затоки межа починається біля 60 ст. широти; звідсіля лінія ця підіймається поволі до устя ріки Макензі - 68 ст. широти і потім спускається до 65 ст. широти.

Вся ця область займає біля одного з половиною міл. кв. миль. Ніхто тут постіно не мешкає. Пробігавши, перерізають ці пустелі лише величезні череди *Saginaw* (род оленя), иноді по кілька тисяч голів; також часто ще спостерігається *Moose* (також порода оленя). Туди й сюди вандрують індіанці, мисливці та партії північно-поліції по цих безлюдних пустелях.

Північні береги відвідують риболови та китолови. Спостережено, що тундра поволі уступає на північ (кожних 15-20 літ зими легчать).

Великі багатства цього краю лежать поки-що в резерві.

До I групи по *У. Камілтону* належать провінції Острів Принца Едуарда, Нова Шкоція, Новий Брунсвік, Квебек та Онтаріо.

До II: Монітаба, Саскачевань та Альберта.

До III: Бритійська Колумбія та південна частина Юкону.

Географічно Канада поділяється на 6 районів I. АПАЛАЧСЬКИЙ район, який є продовженням Аппалачських гір в Сполучених Штатах і обіймає Нову Шкоцію, острів Принца Едуарда, Новий Брунсвік, частину Квебеку і кінчається в околицях міста Квебеку. Це все непрвітний і скалистий край.

II. ЛАВРЕНТІЙСЬКЕ плато, робить літеру "U" навкруги Гудзонової затоки. З поміж плодородних місцевостей цього плато варті уваги північно-онтарійські. Вони займають біля 33.000 кв. миль і лежать між озерами *Айтіві* і *Мірігон* полосов в 350 миль довжини і 50-150 миль ширини. Тут лежить на поверхні плодородний сорт глини. Через цю місцевість проведена залізниця від озера *Міріссінг* до *Сосмане*.

III. ДОЛИНА РІКИ Св. ЛАВРЕНТІЯ тягнеться від міста Мон-Реалю до озера Егіє. Ділиться на три райони: а) коло міста *Ottawa*, б) на північ від озера *Ontario*, та в) півострів на південь від Торонто. Надзвичайно культурна і придатна дуже до хліборобства країна. На півострові ростуть: тютюн, цукрові буряки, виноград то-що.

IV. Арктичний архипелаг, мало досліджений, лед, камінь; люде не живуть.

V. ВНУТРІШНЯ КОНТИНЕНТАЛЬНА РІВНИНА на північ від 49 ст. широти. Межі - на заході гори, а на сході впірається в Лаврентійсько-гудзонівське плато. Складається з 3 терас, які послідовно піднімаються в напрямку гір. Південна частина найбільш цінна і ми її зараз розглянемо окремо. Вся ця рівнина має вигляд трапеції, яка верхньою стороною звернена на північ.

VI. ВІДКРИТА СТЕПОВА ОБЛАСТЬ. Пшенична границя (див. далі) залежить не тільки від властивостей землі, а також і від інтенсивності одлісіння. На півночі степів оброблена земля полишена кілька років необробленою так заростає лісом, що в решті решт неопалчується на ній працювати.

Полоса степів тягнеться приблизно від Вінніпегу по південній частині Манітоби, Саскачевану і Альберти. Тут попадається ліс лише островами.

Грунт в степовому районі має великий % азоту і рослинних матеріял. Висока кількість азоту й утворюючий гумус матеріял з внутрішньою домішкою піску і глини дає там в результаті дуже плодородну землю.

Грунт в долині ріки і в рівнині на південь від озера Манітоби є найкращим і найглибшим чорноземом та багатіший в поташні і фосфорові солі в порівнанні з також плодородним ґрунтом східної Канади. Біля 50 міль на захід від Вінніпегу % пісків в ґрунті є більший ніж біля нього. Взагалі в степових провінціях ґрунт найбільше складається з чорної землі і легко розпадається. Також гарна земля біля *Brandon*. Алькалієві солі попадаються в поодиноких місцях Манітоби. На північний захід Манітоби земля гірша, глиняста, висихає погано. Але місця біля озер є хороші:

В Саскачевані ґрунт не такий одноманітний як в Манітобі. В східній частині цієї провінції знаходиться чернозем багатий на рослинні субстанції

ii. В місцевостях на 160 миль на північний захід панує сіро-чорна глина. В місцевостях між *Qu Appelle* та рівою *Assiboie* лежить чорна піскувата земля. Навкруги *Indian Head* є ваяска глина. Але таких місць в Саскачевані мало.

Ґрунт на південно-схід складається з чорної піскуватої глини; на котрій сіють спеціально пшеницю.

Найважливіший пшеничний центр Альберти є *Lethbridge*, біля 85 миль від границі Британської Колумбії і 48 миль від кордону Сполучених Штатів. Тут знаходиться досвідна фарма. Ця місцевість має справжній ландшафт прерії. Майже до 1910 р. скотарство було тут головним заняттям, але тепер все більш переходять на пшеницю. Скрізь тако-ж необхідне обводнення. Ґрунт є темно-сірий до чорної піскуватої глини, вільний від каміння і має в собі багато травяних корінців, але за то має менше в своєму складі органічних субстанцій і азоту ніж інші кращі місця степової області.

Ґрунт північної Альберти є кращий ніж на півдні. Але на півночі Альберта вкрита лісом і більше надається до мішаного фармарування.

Загалом *L. Hamilton* характеризує так цю область.

Від Вінніпегу на захід аж до підніжжя Кордїлер розкинувся трьома терасами велетенський степ. Ліс зустрічається на ньому лише островцями. Прерія. В осени Золота пшениця під подихом вітру біжить хвилями в безконечність. Лише зрідка трапляються невеликі степові містечка, характерною прикметою який є довий ряд величезних хлібних елеваторів, що тягнуться по бох сторонах залізничної станції.

На цій велетенській рівнині паровий плуг може проводити борозну сотні миль не за чепивши ні за один корінь дерева окрім тих, що насаджені вже людською рукою.

На цій величезній рівнині, яка відкрита всім бурям, де зимою панує страшний холод, а літом не ймовірно пече сонце, ростуть золоті пшеничні лани, здобуток з яких по численно прокладеним залізничним лініям вивозиться в розцвівші міста, які стоять на тих місцях, де ще одне покоління тому напів дикий мисливець з трудом прокладав собі шлях.

Пшениця, золотий плід, росте на колишніх мислівських землях і її збирають безбаченки європейці, що прийшли сюди закласати собі нову батьківщину, де вони як вільні люди можуть жити не притискаємі податками, війнами, релігійними та національними завірюхами, де лорд і селянин сидять поруч за одним столом і займають видатні положення лише тоді, як проявлять себе здібними і сильними людьми.

VI. РАЙОН КОРДІЛЕРІВ; обіймає Бритійську Колумбію та Юкон.

Це природня границя між Тихим океаном і континентальною рівниною. Гори мало досліджені. Складаються з двох кряжів: *Rockies* і *Coast Range*. Чим більше на північ тим густіше вкриті лісом, мають на півдні відкриті місця. Хліборобство провадиться на площах, що лежать нижче 3.000 футів. Дуже плодородні місця, але потребують обводнення.

ОБВОДНЕННЯ. Канада загалом дуже добре обводнена і багата на внутрішні водні шляхи. Окремі елементи цієї водної сітки суть: система ріки св. Лаврентія, Великі озера, Низка озер і рік, Гудзонівська затока.

Канаду можна проїхати по водних шляхах вздовж і впоперк.

Так, один водний шлях тягнеться в північно-західному напрямкові-від Гудзонової затоки по числених ріках і озерах до устя Макензі.

Другий велетенський шлях іде від р. св. Лаврентія через Сполучені Штати до Мексико.

Рівнож р. св. Лаврентія сполучається через *Champlain* канал з Гудзоною затокою.

Цю водну систему Канади можна розбити на 5 водозборів: 1) Атлантичний, 2) Гудзоновський, 3) Арктичний, 4) Тихоокеанський та 5) Мексиканський

АТЛАНТИЧНИЙ ВОДОЗВІР. Тут найбільшою рікою є р. св. Лаврентія. Всі більші міста Канади знаходяться на ній. Системою каналів вона з'єднана з містом Н^ю-Йорк. По ній ходять океанські пароплави. Зимом рух по ній припиняється, іде залізницями на порт *Halifax* та *St. John*. Ріка має через затоку св. Лаврентія три виходи в океан. Системою каналів вона сполучається з великими озерами так що з Мон-Реалю можна проїхати водою аж до Прот-Артура та форте Віліама. Цілий ряд нових

каналів будується та в проекті.

Особливо важний для хліборобства степових провінцій проект каналу Вінніпег-Едмонт.

Далі йде група більших озер св.-Лаврентійського водозбору між озерами *St. John* (в Квебеку) та *Nipigon* (в Онтаріо): *Nipissing*, *Timiskaming*, *Abitibi* і т.д.

Лаврентійський водозбір відзначається своїм зручним водяно-шляховим станом.

Гудзоновський ВОДОЗБІР, в коротких рисах є наступний: 1) варті уваги озера, що гудуть ріку *Hamilton*, яка впадає в Атлантичний океан; 2) Північно-східня частина провінції Квебек ще мало досліджена - але найбільше озеро тут *Mississini*; 3) є група важливіх рік, що впадають в Атлантичний океан; 4) потім цілий ряд рік, що впадають з півночі в річку св. Лаврентія; 5) особливо має значіння р. *Ottawa*, на якій стоїть столиця Канади м. *Ottawa*; 6) В гудзоновську затоку впадає річка *Churchill*, вона сполучається з р. Макензі і доходить аж до гір та сполучена з озером *Winnipeg*. В усті її стоїть порт *Churchill*; 7) Туди ж впадає і ріка *Nelson*, в усті стоїть місто *Nelson*, важний порт для степових провінцій; 8) відзначається група великих Манітобських озер: Вінніпег, Манітоба, та *Winnipegosis*; 9) тут же ріки: *Naves*, *Severn*, *Winisk*, *Albany*, *Assiniboine*.

Найкращі в Манітобі і Саскачевані для хліборобства землі знаходяться по річці *Souris*. Велике значіння має в степах р. Саскачевань.

АРКТИЧНИЙ ВОДОЗБІР. Сюди відноситься вся система р. Макензі з її 3 галузями: *Liard*, *Peace* (по цій річці плодородні місця) та *Great Bear* рікою; сюди ж відноситься і озеро того ж імени. Потім для степів має ще значіння р. Атабаска, що впадає в озеро Атабаска і належить до тої ж водної системи.

Тихоокеанський ВОДОЗБІР. Сюди відноситься верхня течія гвалтовного *Кону*, його притоки, ріки *Alsek*, *Stikine*, *Steele*, *Nass*.

В Брит. Колумбії є ріки *Fraser*, *Columbia* і *Kootenay*. По берегах річки *Fraser* знаходиться центр місцевої рибної індустрії.

МЕКСИКАНСЬКИЙ ВОДОЗБІР. Сюди відносяться во-

рхні течії рік, що, починаючись в південних областях Канади, течуть через Сполучені Штати і тому фактично для Канади не мають значіння.

Ріжниця^{*)} канадськими і ріками Сполучених Штатів полягає в тому, що остані пливають тихо і не дають стільки водяної енергії, як канадські.

Канадські ріки окрім транспорту та сплаву ліса також є колосальними джерелами енергії. Це положення інтенсивно використовує індустрія Канади, унезалежнюючись від вугля та Сполучених Штатів (звідкіля його багто привозилось). Підраховано, що канадські води можуть дати енергії від 19 міл. кінських сил, з яких досі добувається лише 2 міл. Так напр, Ніагарський водоспад у більшій своїй частині належить до Канади.

По запасу водяної енергії провінції стоять в такій послідовності: 1) Онтаріо, 2) Степові провінції. Тут, на жаль, водяна сила знаходиться в місцях ще мало заселених, 3) Бр. Колумбія (тут ще багато вод не досліджено).

КЛІМАТ. Грунт та підсоння варті особливої уваги хлібороба, бо від цього залежить рослинність та звіриний світ - основа його існування.

Краї великий, а тому й зрозуміло, що й підсоння не скрізь одинакове.

Почнемо з заходу, від Бр. Колумбії. Схили гір до океану є теплиці, ніж східні краї Канади. Але всередині Бр. Колумбії зимою дуже холодно. На острові Ванкувер сніг буває рідко. На схилах Кордієр до моря - мороз також рідкість. Алеж вже за першим рядом гір в сторону материка панує цілком інший клімат. Морські вітри своєю вогкістю віддають західним схилам гір, так що тут витворюється ідеальний клімат, хоч зими й холодні. На західних схилах цих гір (Coast) сильний сніг є вже звичайною річчю. Літом тут повітря неприємне і дуже сухе. Місцевості на півдні Бр. Колумбії вправо і вліво від 120 ст. є прямо пустині. Хоч плодородні після обводнення. Тут ростуть: персик, тютюн, виноград і т.и.

Чим далі від берегів на північ, тим холодніше і біля південних берегів Аляски 350 днів в році морозні.

Переїшовши Кордієри в степових провінціях чинна картина. Степ лежить тут на 3 сусідніх тера-

*) між

сах і в залежності від того міняється й клімат.

ПЕРША ТЕРАСА починається зі східних меж Манітоби і тягнеться дві кордонів Сполучених держав до 50 миль на захід від "Red River" - висота її 800 футів.

ДРУГА ТЕРАСА тягнеться звідсіля до *Moore Jaw*, розпросторюється на захід і північ - висота її 1.600 фт

ТРЕТЯ ТЕРАСА тягнеться звідсіля до підніжжя Корділер - висота її 3.200 фт

Далі на схід великі озера дуже впливають на клімат.

В згаданих степових місцях (провінції Манітоба, Саскачевань, Альберта) сильна зима, під час якої панують снігові бурі. Великий холод.

В Альберті і Саскачевані весна наступає раніше ніж на сході (Манітобі). Це вплив гір. Але в маю, липні та червні східні дистрикти (в них же) тепліші на 5 ст. ніж західні.

На першому і другому тижні квітня в заселених частях степу вже починається с-госп. діяльність.

В липні і червні температура стоїть на + 35 ст. Целсія. Отже степові провінції мають континентальний клімат. Варто уваги ще те, що на північ Альберта і Саскачевана особливо на захід від озера Атабаскі, у водозборі р. Макензі літо таке ж тепле як на півдні Альберти та Саскачевану. Ніякої різниці немає між кліматом півдня Альберти (напр., у м. Едмонтон) і згаданою місцевістю біля озера Атабаска. Допіру в серпні вривається сюди з півночі вплив північного холоду. (Це район пшеничного язика на північ). Там навіть більше соняшних днів, як на півдні. Незаселеної землі тут багато і можна культивувати пшеницю.

Найтерліша частина степу знаходиться на півдні Альберти біля міста "Calgary". Тут пересічна температура від грудня до березня є -30 Ц. В *Qu'Appelle* -15 Ц., а у *Winnipeg* -16 до -17 Ц. В напрямку півночі термометр зимою спадає дуже раптово, а літом між півднем і північчю майже не має різниці. Пересічна зимова температура (грудень, березень) в напрямку півночі у *Calgary* -10 Ц., у *Saskatoon* -11 Ц., *Fort Chipewyan* -20 Ц. у *Fort Simpson* -25 Ц.

В кінці квітня в долині р. *Peace* є вже цілковита весна, а на початку травня в долині р.

Макензі аж до озера *Great Bear* запановує також повна весна.

Отже, час сприятливий для життя є тут коротший і він опреділяє собою межу поселення.

Особливо впливає на клімат степів т.зв. *Chinook*, це б-урі поблизу Корділер. Буває часто, що під їх впливом температура в Альберті скаче зимою з -27°C . до $+4^{\circ}\text{C}$.

Вони змітають весь сніг зі степу і тоді всі посіви вимерзають.

ОПАДИ в Альберті і Саскачевані не великі, пересічно 432 мм. (17 інчів) ($1\text{ інч.} = 2,54\text{ см}$), із яких 127 припадає на сніг. В південних частинах цих провінцій осадків ще менше, що сприяє цій *Chinook*, який проганяє вогкість, так що часто зимою степи лежать непокриті.

В Манітобі опадів на зах. межах менше, як на східних (440) і 510). На це впливає присутність на сході лісів. Східні часті Манітобі по клімату і рослинності належать більше до Онтаріо.

Провінція Онтаріо лежить між великими масами води: з півночі Гудзоновський валів, а з півдня Великі озера і це впливає на місцевий клімат. Північна частина Онтаріо, що лежить між Гудзоновським заливом та озерами *Superior* і *Huron* має су-ровий клімат, так само як і зверхній вигляд самого краю. Пресічна річна температура в Вінніпегу є $+26^{\circ}\text{C}$., а у озера *Автіві* (в Онтаріо) $+22^{\circ}\text{C}$.

Найнижча пересічна річна температура у Вінніпегу $+12^{\circ}\text{C}$., а у " *Автіві* " $+13^{\circ}\text{C}$.

Не дивлячись на те, що Вінніпег лежить майже на 2 ст. далше на північ ніж *Автіві*, там все таки тепліше як зимою, так і літом.

В Онтаріо все воно якось виходить не рівномірно і суворо.

Напр., на східних берегах озера *Тіміскатінг* маємо найнижчу замічену температуру -40°C . (в січні), а найвищу $+37^{\circ}\text{C}$. (в липні).

Так само в *Кепога* коло озера в січні -44°C ., а в липні $+37^{\circ}\text{C}$., не дивлячись на те, що *Кепога* лежить лише на 160 миль на північ від озера *Тіміскатінг*.

Значно инший клімат є на онтарійському півострові. Це є найбільш південна частина Онтаріо. Найвища температура в Торонто, за ряд років, була

в липні + 32 Ц., а найнижча тодіж + 20 Ц. В лютому (це тут найхолодніший місяць) було найвище + 6 Ц. а найнижче -20 Ц. Пересічна місячна температура для лютого була -6 Ц., а пересічна річна зимових місяців -5 Ц.

В провінції Квебек на величезних просторах на північ не можна жити. Взагалі про клімат не замешкалих частин Канади не будемо говорити.

В південно-задіних частинах Квебеку такийже клімат, як і в південному Онтаріо. Але чим далі на схід, тим більше охолодження, яке приносить холодна течія Атлантичного океану через залив св. Лаврентія.

Так напр., в Оттаві холодніше, ніж в Мон-реалю, не дивлячись на те, що Оттава лежить більше на південь ніж Мон-Реаль. Так само місто *Sault Ste Marie*, яке лежить більше на південь і місто Квебек, яке є більше на північ, мають однакову температуру. Так в червні м. маємо для Мон-Реалю + 21 Ц., а для Квебеку + 19 Ц.

Півострів *Gaspe*, який лежить порівнюючи з Квебеком тільки на один-два ступні на північ, має пересічну літню температуру біля 16 Ц.

Частини Квебеку (ледві заселенні) що лежать 150-180 миль на північ від р. Оттави і тепер допіру з проведенням залізниці відкриті для поселення мають літні відносини (температурні) подібні до зах. провінцій.

В Квебеку зими дуже сильні, снігу випадає багато. Р. св. Лаврентія замерзає і снігові завії спиняють потяги. Навіть могутня Ніагара лежить в ледових оковах.

Р. св. Лаврентія замерзає на час з $\frac{1}{2}$ грудня, аж до третьої неділі квітня. Так само гавані заливу через лід робляться недоступними.

Найбільш горячий місяць в мон-Реалю - червень з пересічною температурою +25 Ц. Найхолодніше в січні -16 Ц. Іноді тоді буває -32 Ц. і більше. М. Квебек має пересічно в червні +24 Ц., а в січні - 36 Ц.

Для хліборобства клімат височини св. Лаврентія на південний захід від м. Квебек є найсприятливіший в тих місцях. Тут рано починається весна. Літо гаряче, так що виноград вистигає.

Опади в Мон-Реалі суть 1.270 мм., а в Квебе-

ку біля 1.200.

Чим ближче до Атлантичного океану, тим більше край під його впливом.

Новий Брунсвік і Нова Шкоція омиваються з 3 боків водою. Літо там краще, як у Квебеку. Зимому сніг лежить з грудня до квітня. Оподи тут теж більш ніж на материк. Особливо вони великі на півдні в Новій Шкоції. Береги залува *Fundy* тепліші, ніж береги океану. Пересічні оподи для цих двох провінцій (дош + сніг) є 1.120.

Навища температура в *Halifax* є +23 а найнижча -11 Ц. Пересічна річна температура +6. Весна тут спізняється через холод від океану (залува).

Береги Лабрадору і Н"в-Фаундленда є тому холодніші, що: 1) течія Гольфштрому робить на цьому місці поворот на схід, 2) на його місце течуть холодні течії з протоки *Davis* і омивають береги цих провінцій. Ця течія має тому назву Лабрадорської течії. Зводою підходять сюди тако ж і ледові гори.

Має значіння для людей також і область Юкон. Не так для хліборобства, як своїми мінералами. М. *Dawson* є найбільш положене на північ з міст взагалі. Весна тут починається в кінці квітня. Травень має тут пересічно +7 Ц. На протязі перших 3 його тижнів бувають ще морози. Літом доходить до +21 Ц. і так стоїть біля 46 днів.

Тут можна розводити картоплю, салат, редіску та капусту.

На 3-му тижні ^{серія} приходять перші морози. У вересні пересічна температура +6 Ц. В жовтні -6 Ц. Зими дуже холодні. Між груднем і лютим доходить до -50 Ц. В січні 1906 р. було -69 Ц. В травні випадає багато дощів. Товщина снігу пересічно 0,814 метра.

Отже всеж таки сяк так мешкати ще можна.

ОБЛІСІННЯ. Питання рослинности в Канаді з"о-крема пшениці є настільки важне для хлібороба, що йому присвятимо згодом окрему розвідку; зараз же подамо де-які відомости про канадський ліс.

Канада відзначається як обводненням, так і облісінням. Свій клімат і свою гідрографію вона у великій мірі завдячує своїм лісам.

Вся Канада - це велетенський праліс; за вик-

лученням тундр та камінних пустинь на півночі Квебеку, а рівно в преріях. Місто, фарми, залізниці, це начебто окремі світла, що розкидані по цьому пралісі. Більш культурні місця знаходяться, власне кажучи, на півдні лісної зони, котра вважається районом р. св. Лаврентія та великих озер.

Південно-лісова область поширюється від східних берегів до долини р. *Red River* (в захід. частині Манітоби).

Північна межа цієї області починається від 50° широти на сході Квебеку, проходить 20 миль над озером *St John*, над озером *Abitibi*, над озером *Mirigau* і губиться в преріях.

Північна лісова область (яка на сході широка 40 миль, а на заході 400) починається також на сході і губиться в лісах Аляски.

Через кліматичні причини цей ліс починається на сході біля 51 ст. широти, а на заході доходить до 65 ст. широти.

На північ від цієї межі іде вже ліс арктичної полоси, слабший, карлуватий і далі переходить в тундру.

Далі знаходяться луки з певних сортів моху.

З загальної площі Канади в 2.387 міл. акрів біля 500-600 міл. покриті лісом.

Східні ліси різняться від західних. На атлантичній стороні більш листасті ліси, а на Тихому океані - шпилькові. По середені (прерії) мішаний ліс. На сході ліс більш різноманітний, ніж на Заході.

Із 340 лісових пород, що ростуть в північній Америці, зустрічається в Канаді 123.

Різняться вони також і по своїй ціні. На заході ростуть ліси комерційної вартости, а на сході - звичайні.

З окремих пород ростуть: горна липа, клени, ясини, берест, орех, вільха, дуби, каштан, бук, осика, кедр, сосна, піхта, йолка і т.д.

ЗВІРИННИЙ СВІТ. Фауна дуже багата і тут відмітимо лише важніше. Край багатий на пушного звіря. Раніш тут полювання було основним джерелом багатства і викликало заснування мислівської *Woodson-Valley-Company*.

Весь животинний світ можна поділити на 5 районів по їх розповсюдженню: 1) звірі східної лісної області, 2) степів, 3) західної лісної облас-

ти; 4) звірі північно-західньої області і 5) звіру тундри. Звичайно, що різких переходів між ними не має.

Найбільш розповсюджений олень, але не йде далеко на північ (виключаючи лісів по р. Макензі). Тримається в лісах і болотах, значно виб'їтий. Шкури були раніш дешеві, але тепер доходять до 20\$. Великий, як кінь. Легко приручається і запрягається до саней.

Лісові Карібу (се род малого оленя) знаходяться скрізь в лісах, але в озерних провінціях вимерли. Їх не треба змішувати з тундровими Карібу, які там у велетенських чередах залишилися стадами в тисячі голів.

Каріті (теж канадський олень) тримається в лісах північної частини степів і особливо в долині р. "Радсе". Зустрічається також в центральній Манітобі, В.С. Раніш був у східній Канаді, але там його винищили. Потім віргінський олень - держиться в південній лісовій зоні.

В степах тримається род антилопи.

Майже зник уже буйвол, який теж раніш жив мільйонами в степах. Він залишився тільки в американських і канадських національних парках. По долинах прерій знаходяться їх кости в такій кількості, що їх збирають і на фабриках переробляють на костяну муку. Оден подорожній зазначає в 1858 р. що він їхав раз возом 10 днів, поки проїхав через стадо буйволів.

В Корділєрах живе корділєрсько-горська коза і вівця.

На півночі в тундрі аркт. островах живе Moschus moschiferus (род якогось осла). По за Канадою він є нині в Гренландії тільки.

Із хижаків м'ясожерів є Пума, або гірський лев. Зустрічається в кожних лісах Квебеку. Дикий кіт і рись по всьому східному і західньому лісному районі знаходяться. Степний вовк є скрізь.

Потім більше на північ живе: тундровий ведмідь, полярна лисиця і блакитна лисиця. В Канаді є багато видів лисиць, а в степах степна лисиця.

Із медведів уорний найбільш поширений. Він тримається більше в Корділєрах і в центрі В.С.

Полярний ведмідь на берегах Квебеку.

Загально розповсюджені: куниця, ласка, горностай, тхір, хорек, видра, ямайський медвідь. Ос-

танній лише в південних лісах тримається.

Зустрічається багато з кігтями звірів. В тундрі живе пеструшка. Якийсь *Gopher* тримається в степах, де він псує пшеничні поля. Він похорий на ласку. Їх мільйони і дивно, що його футро досить добре всеж-таки не вживається.

Степова собака є 3 сортів. Підриває землицим псує поля.

Вихухоль є скрізь. Місцевим звірем є скачуча миша: вона тримається по краях прерій і ліса. Лісові і степові миші різних родів в безчисленній кількості скрізь.

Зайці і кролики скрізь. В Онтіріо мешкає лісовий заяць, борсук - в степах. Його пізнають по тому, що він шляхи підкопує.

Мається також два види дикообразів. На заході вони сидять в лісах і лазять по деревах.

Найбільш любимим звірем в Канаді є бібр. Він є емблемою Канади, але його вже дуже вибили. Раніш він був по цілому краю. Тепер у великій кількості він є в Корділерах, в західній *течії Fraser* і

Peace - рік, човдорозділі між Гудзоновим заливом і р. св. Лаврентія і прилягаючих долинах *Q*. Він ціниться за футро і інженірську працю. Своїми граблями вони підіймають воду так, що можна човнами їздити. Тисячі малих озер завдячує своє існуванням їх праці. Тепер видані законом, що ї обороняють.

Білки скрізь, рижних видів, а особливо у Корділерах.

Між озерними звірями бачимо: тюленя, різних родів і т.и.

Між насікомоядними є передовсім кріт, землеройка, кожани - зустрічаються у всіх долинах.

З літаючих передовсім сила качок, гусей; що пояснюється великою кількістю вод, лебеді, чаплі, пелікани теж иноді бувають.

Головними хижацькими птицями є золоті орли, ряд ястребів та сов. Коршуни є на півдні Корділ. часті. Раніш бували индики, тепер рідкі і є тільки на *S.W. Ontario*.

З поміж инших куроподобних птиць є білі куропатки, фазани та сірі куропатки. Стрічаються зимою і літом. Голуби тільки на півдні. Із лісних - дятел в багатьох видах також колібрі та дрозди.

Довгі і ізвилісті береги дають притулок морським птицям, мевам, морським папугам, гагарам і т.п.

Кількість плазуючих невелика. Це дякуючи довгій, холодній зимі. На півдні стрічаються час-то гремуча змія і інші небезпечні види. Є три види чепак. Потім водяні ящірки. Числені жаби водяні і земні. Є також п'явки.

Горяче літо розбуджує масу інсектів. Метелики і жуки особливо гарно пофарбовані; лазять равлики. Дуже расповсюджені москіти, так що в деяких краях від них немає життя і укуси дуже болячі. Особливо вони літають по лісах і озерних місцях.

Також неприємні є бульдог-мухи. Вони не колять, а кусають і відкусують маленьку кусочки шкіри. В степах маються також літаючі мурахи.

Канада будучи багатом пушними звірями відзначається також і рибним богатством. Рибний промисел займає також поважне місце в бюджеті країни. Він розвивається особливо у великих озерах; також по берегах Тихого океану. Так само в усті р. св. Лаврентія. За границею маловідоме внутрішнє рибоводство в ріках і озерах Канади.

Всього Канада має до 600 родів риб. З цих 50 істинних і тільки 15 є загально-відомі.

ПЛОЩА. Канада обіймає площу біля 3.729.655 кв. миль. (одна миля - 1.709 метрів), з яких 125.755 кв. м. припадає на озера.

Розділення площі по провінціям представляється зі слідуючої таблиці: (див. табл. на сл. стор.)

Із усієї цієї маси біля одної третини ще зовсім недосліджено.

Для сільського господарства та для постійного людського життя мають значіння властиво лише ті частини краю, в яких росте хліб. Конкретно пшениця. Ці площі мають на півдні межу у вигляді канадійсько-американського кордону. На півночі т.з. північна межа починаючи зі сходу тягнеться в слідуючий спосіб: з півострова Gaspe, між озером St. John та Mistassini південні береги James Bay біля Moose Lake до форта Корп, до міста Порт-Артур, біжить 80 км. від південного кордону до озера Woods, потім на північні береги озера Winnipeg (біля Norway), звідтіля підіймаючись біжить через форт Chipewyan (на південних берегах озера Атабаска), далі проходить біля західних берегів озера оз. Неведаке далі по долині р. Макензі до форта Wrigley (123° 30'). Від Атабаска озера ця площа створє властво вузький

26540c

П Р О В Н Ц І Ї

Під землею
кв. миль.

Під водою
кв. миль.

Площі
кв. миль.

Прінца Едуарда острів
Нова Шкоція
Новий Брунсвік
Квебек
Онтаріо
Манітоба
Саскачеван
Альберта
Бритійська Колумбія
Юкон
Північні області

2. 184
21. 428
27. 985
706. 834
407. 262
251. 832
251. 700
255. 285
355. 855
207. 076
1. 242. 224

-
360
74
15. 969
41. 382
19. 906
8. 318
2. 360
2. 439
649
34. 298

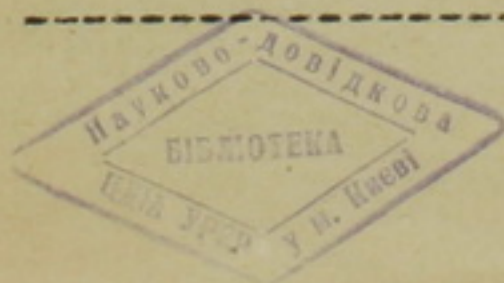
2. 184
21. 068
27. 911
690. 865
365. 880
231. 926
243. 382
252. 925
353. 416
206. 427
1. 207. 926

Р а з о м

3. 729. 665

125. 755

3. 603. 910

язик на північ. З півночі ця пшенична межа біжить вздовж гір на південь до малого *Slave* озера і звідсіля круто повертає через гори до Тихого океану. В горах межу трудно провести, бо вона залежить від висоти і долини. (Див. мапу/сировини/ світову).

Бає - область, що лежить між північною пшеничною межею і кордоном на півдні складає біля 754.000 кв. миль (*Hamilton*).

Всього землі, яка тут надається під управу ріллі баракують біля 300 міл. акрів (2½ акри - 1 дес.).

З того під засівами було в 1923 р. 57.230. тис. акри, значить це ціла 1/5 частина всього здатного простору, які колись певно будуть ужиті для хліборобства і зможуть удержати багато міл. населення понад те, що тепер там є.

ПРОВІНЦІЇ. УПРАВЛІННЯ. Англійська домінія Канада поділена на провінції: 1) Острів Принца Едуарда, 2) Нова Шкоція, 3) Новий Брунсвік, 4) Квебек, 5) Онтаріо, 6) Манітоба, 7) Саскачевань 8) Альберта, 9) Бритійська Колумбія.

На чолі всеї Канади стоїть центральне федеративне управління, при якому є намісник Англії. Але кожна провінція також має свою місцеву владу (парламент,) місцеве законодавство та місцеву адміністрацію. В додаток мається ще область Юкон, управління котрого знаходиться в місті *Dawson City* та північна область, якою завідує англійський консул, що перебуває в місті Оттаві (столиця Канади).

НАСЕЛЕННЯ. В 1921 р. було населення: мужчин - 4.529.945

4.258.538 жінок

8.788.483 Р а з о м.

В 1923 р. вже було 9.146.456. Всєї площі 3.729.665 кв. миль, отже на 1 кв.м. припадає кругом біля 2,5 душ.

Залюднені окремі провінції в слідуючий спосіб (відомости на 1911 р.)

(див. таблицю на сл. стор.)

Пр о в і в ц і я:	Населення на 1 кв. мил.
Острів Принца Едуарда	42,91
Нова Шкоція	22,98
Новий Брунсвік	12,61
(це провінції старого заселення)	
Онтаріо	9,67
Манітоба	6,18
Квебек	5,69
(пізнішого заселення)	
Саскачевань	1,95
Альберта	1,47
Бритійська Колумбія	1,09
(нового заселення)	
Юкон	0,041
Північна територія	0,010
(дикі місця)	

По НАЦІОНАЛЬНОСТІ розділяються: на першому місці стоять англійці, на ^{на}другому - французи, на третьому - українці і т.д.

Індіан в 1911 р. було 106.490. Вони перестали вимірати і розмножуються.

По заняттях населення поділялось (в 1911)
1) Хліборобство - 933.735,

2) Оборобляюча промисловість	491.342
3) Торгівля	283.087
4) Вудівництво	246.201
5) Комунікація	217.544
6) Обслуга	214.012
7) Вільні фахи	120.616
8) Урядовці	76.604
9) Гірництво	62.767
10) Лісні роботи	42.914
11) Риболовство і полювання	34.812

Отже це країна переважно хліборобська.

ЗАСЕЛЕННЯ КРАЮ. З огляду на величезні простори і малу кількість населення, уряд Англії та Канади, займається вже від довшого часу заселенням краю прийдшим елементом. Для цього створено в Канаді в 1918 р. навіть спеціальне імміграційне міністерство, яке завідує всією акцією переселення та заселення. Так приїхало до Канади в році: 1901 - 262.469 д. 1911 - 311.084 д

2	-	67.379 "	12	-	354.237 "
3	-	128.364 "	13	-	402.432 "
4	-	130.331 "	14	-	384.878 "
5	-	146.266 "	15	-	144.789 "
6	-	189.064 "	16	-	48.537 "
7	-	124.667 "	17	-	75.374 "
8	-	262.469 "	18	-	79.674 "
9	-	145.908 "	19	-	57.251 "
10	-	208.798 "	20	-	120.000 "

Останніми часами в зв'язку з заборонаю візду до Сполучених Штатів, іміграційна хвиля до Канади значно зросла.

Але не дивлячись на велику потребу в людях канадський уряд дуже обережно ставиться до імігрантів і не всіх впускає.

Для візду треба мати кожен раз окремі дозволи від уряду Канади.

Це викликало почасти обережність перед більшовицько-комуністичним елементом, а почасти бажанням мати добрий підбір людей, здатних в місцевих умовах до продукційної праці.

Тому в першу чергу дозволено візд англійським підданим, потім німцям, данцям, шведам, норвежцям і т.п. більш північним і більш культурним народам. Досі утруднявся візд сав'янам, жидам, східноєвропейцям, балканським народам, вірменам, туркам та італійцям, з мотивів кліматичних та гіршої працездатності.

Найже заборонялось китайцям та японцям.

ІМІГРАЦІЙНІ ЗАКОНИ КАНАДИ. Іміграційні закони Канади відрізняються від американських тим, що не настановляють таких абсолютних постанов, обмежень і квот, а за те, що до кількості і характеру імігрантів, яких можна допустити, дають дуже широкі повновласти правительству, яке адміністративним указом може навіть зовсім заборонити іміграцію.

38 ст. теперішнього іміграційного закону дає генерал губернатору право, у випадку потреби і за порадою міністра еміграції, зовсім заборонити вступ до Канади усім імігрантам, за винятком тих, що тільки переїзжають канадійську територію, або не допустити тільки імігрантів якоїсь означеної еміграції (китайців, японців), або професій (торговля дівчатами), як що того вимагають соціяльні і індустріяльні умови життя в Канаді, або "коли є підстава думати, що та чи инша група не зможе на протязі довгого часу асімілюватися до канадійського життя та прийняти на себе обовязків канадійських горожан".

На основі тих, даних йому іміграційним законом, повновластей 31/I 1923 р. канадійський генерал губернатор заклав доступ в Канаду імігрантам прибуваючим після 16/II 1923 р. Виняток був зроблений лише для фармерів що приїзжали з вис-

тачарчими засобами, щоби зайнятись хліборобством для сільських робітників, що можуть надіятись скоро знайти собі роботу, для жіночої домашньої прислуги і для жінок і малолітніх дітей осіб, які вже живуть в Канаді. Всі вони можуть свобідно приїздити.

Про сучасний стан цієї важливої для переселенців справи автор цих рядків особисто поінформувався, за ласкавим посередництвом української фармерської елеваторної спілки, у відповідних канадійських чинників. Подаємо виняток з їх листа (від 7/XII 24 р.) "Імміграція в Канаду під теперішню пору досить утруднена, а головне для нас українців, бо тут (в Канаді) є між нашими громадка комуністів, які роблять багато крику без потреби і через це канадійське правительтво дивиться кривим оком на нашу (українську) еміграція.

Та все таки є можливість дістати дозволення на певних услівях для тих: 1) хто має тут свояків, які запевнять утримання принаймні на один рік, 2) можна дістати дозволення для того, кому хто з канадійських фармерів запевнить роботу на фармі принаймні на один рік, 3) можуть дістати дозволення ті, що ідуть до Канади з постановою поселитися на землі (фармі), але такі емігранти мусять мати около 500 дол. готівкою по за оплатою коштів подорожі. (Повний лист див. часопис "Наша Громада" ч. 1 (15) Подєбради, стор.)

Заборона не торкається також британських горожан. Врешті той імміграційний закон вимагає від майбутніх іммігрантів, які вони повинні дістати від канадійських імміграційних установ в Європі.

Контролю над еміграцією має "міністер імміграції й колонізації", якому закон теж залишає широкі повновластив справі допущення іммігрантів. Він дає письменний дозвіл на вїзд в Канаду, може продовжити той дозвіл для осіб, які поупушено тільки на де-який час, і з другого боку може змінити своє рішення, яким когось було вже допущено. Ті свої повновластив міністер може передати імміграційним комісарам і тоді вони мають такі самі права.

В канадійських портах питань про допущення

або недопущення такого чи іншого імігранта вирішують окремі слідчі комісії. Проти рішення тих комісій можна відкликатися до міністра іміграції. Відклику не допускається тільки в тих випадках, коли рішення ґрунтується на лікарському свідоцтві, що даний емігрант заражений якоюсь заразливою слабкістю, епілептик, або душевно хорий.

По канадійському закону контролю над еміграцією є виключно справою адміністраційних установ, так що суди не можуть в неї втручатися, і напр. змінити рішення о депортації.

Всі іміграційні постанови стосуються і до тих імігрантів, що прибувають зі Сполучених держав. Іміграційні влади мають задержувати поїзди і трамваї та переглядати і перепитувати пасажирів.

Доступ в Канаду зовсім заборонений епілептикам, божевільним, слабоумним, сліпим, глухим, сухітникам, хронічним алкоголікам і особам, що займаються проституцією.

Недопускають також фізичних калік. Але що до них іміграційні влади мають ~~право~~ право зробити виїмок і допустити, коли думають, що дана людина хоч фізично недомагає, має достаточні грошові засоби або професію, яка забезпечить її життя в Канаді.

Окрім того недопускають в Канаду чужинців, котрим переїзд оплатили добродійні т-ва, як також тих, що пропагують насильне звалення канадійського правительства, або належать до організацій, що ведуть таку пропаганду за насильне звалення правительства, убивства державних урядовців і т. и.

Всі прибуваючі імігранти, котрим більше ніж 15 літ, повинні бути грамотними. Від іспиту грамотності увільняють тільки батьків допущеного імігранта, котрим вже минуло 55 літ віку, його жінку, бабку, діда і незамужню або овдовілу дочку. Зрештою для допущення неграмотного емігранта вимагається ~~догода~~ окремого дозволу міністра іміграції та колонізації.

На незаконний візд в границі Канади є наложена грошева кара в 200 дол. і арешт до 3 місяців. Окрім того слідча комісія може вирішити депортацію.

Хто хоче приїхати в Канаду тільки як турист або взагалі не на постійний побут, а тільки на де-який час, той мусить зробити відповідну заяву найближчому імміграційному урядовцеві. Хто не перейде тої граничної провірки, той мусить заплатити 100 дол. кари і може бути депортований. Буває що від туриста вимагають залог (бонд) і коли він самовільно пробуде в Канаді по над час, то залог конфіскують.

ІММІГРАЦІЯ В 1925 р.: В 1925 і кількох наступних роках Канада поширює свою імміграційну акцію і в звязку з тим треба сподіватися де-яких полегкостей та умов поселення.

Так в грудні 1924 р. п. Ген. Дж. А. Роб, домініяльний міністр імміграції, заявив канадійській пресі, що в 1925 р. домініяльний уряд спр-овадить до Канади величезне число іммігрантів з Європи.

Заступник міністра імміграції і колонізації, вернув недавно з довшої поїздки по Європі, в часі якої поробив вочаткові зарядження на заложення нових імміграційних бюр, цілком яких є пересилати до Канади найліпшу класу іммігрантів - рільників.

Помимо ріжних пересторог, щоби до Канади не спроваджувати ніяких іммігрантів з причини нібито поганих відносин в краю (в Канаді комуністична агітація), п. Роб каже, що відносини в західній і східній Канаді значно поправилися і корк до великої імміграції є зовсім оправданий.

На програмі нової агресивної політики відносно еміграції є - спроваджувати до Канади як найбільше людей з північної Європи (див. вище), себ-то: з Швеції, Норвегії, Данії. що до емігрантів середньої Європи, то п. Роб сказав, що: на Угорщині і в Галичині є багато добрих емігрантів але правило, щоби виключати усіх, з винятком селян, буде уважно задержане.

"Нашим головним старанням є" - каже п. Роб, щоби спровадити як найбільше емігрантів з північної Європи. Голяндське правління кооперує з нами в цій справі" - сказав п. Роб - і є добрі вигляди на успіхи імміграційної пропаганди, яку там ведеться.

З Угорщини не можна сподіватися великого на

пливу іммігрантів з тої причини, що там великі земельні посілости розділено поміж селянами.

Розсліди в Галичині показують, що великого числа найліпшого типу рільників може прибути до Канади. Необмежене число іммігрантів можна дістати в тім краю, але не всі вони є тої класи і того типу, яких потребує Канада.

Велике число пожаданих іммігрантів є в Чехословаччині та Югославії і помімо різних перешкод, вони приїдуть до Канади в 1925 р.

В звязку з цим в Монреалю вже заснувався чесько-словенський імміграційний комітет. Комітет старається вибороти чеським переселенцям від канадійської влади як найбільшу охорону і підмогу, нахляє чеських іммігрантів осідати на провінції, а не в містах та перешкадає різним агентам-шарлатанам обдурювати чеських переселенців. Приміщення комітету мають бути осередком переселенців, котрі там знайдуть потрібні поради, а в разі потреби і матеріальну поміч. На останніх зборах цього комітету в 1924 р. було повідомлено на підставі справздань канадійських переселенчеських урядів, що до Канади на протязі 1924 р. прибуло 10.000 чеськословенських громадян, котрі по більшості зайнялися кліборобством.

Подібна акція в українському напрямкові допіру лише починається як в Канаді, так і в Європі (з"окрема в Чехословаччині).

ПЕРЕЇЗД. ПЕРЕД ВІДІЗДОМ. Коли ви вирішили поселитися за океаном і думаєте господарювати там без знання місцевих умов, то легко загубите свої гроші і підпадете ризикові банкруцтва.

Найліпший спосіб здобути ці знання - це прослужити на місцевій фермі робітником.

Як що ви остаточно порішили оселетися на заокеанській землі ви мусите використати час до відізду для ознайомлення з сільським господарством. Найліпше, коли би ви цей час попрацювали на якійсь фермі в старім краю, де б навчилися доїти корови, орати та ходити за худобою.

Як що ви вирішили взятися за овочеве господарство за океаном, ви мусіли би навчитися як за ним доглядати.

Це все вам пригодиться, коли почнете працю-

вати за океаном, але всеж таки вам прийдеться здобути свої місцеві знання, працюючи на фермі коли туди приїдете, тому що клімат, ґрунт, метод господарювання та умови побільшости дуже відмінні від умов на континенті.

ПРИНАЛЕЖНОСТІ. ЗНАРЯДДЯ. Ніяких дорогих річей не потрібно набувати. Поселенці, що мають ножі, вилки, ложки, білизну для спання й стола, кухонне начиння, машину до шиття, легкі інструменти і інші дрібні річі, мусілиб їх взяти з собою, але важка мебель а також с-господарське знаряддя ліпше набути в Канаді, бо в подорожі вони лише заважатимуть.

ОДЯГ. Поселенець мусів би взяти з собою весь одяг, що його має, особливо слідуючий: **ЧОЛОВІКАМ** - 1) для вжитку під час подорожі: ціле убрання, пару чобіт, тепле пальто, одіяла, теплі фланелеві сорочки й спідню білизну, дешеві хустинки, рушник для витирання, подушку, міцну торбину і сундук.

ПО ПРИЇЗДІ В КАНАДУ. Купити ще одне убрання й пару черевиків, 3-4 пари фланелевих сорочок й нижню білизну.

ДЛЯ ЖІНОК: 1) для вжитку під час подорожі: Теплу сукню, пару черевиків, теплий плащ або керсетку, шерстяний шарф і рукавички, добре пригнану шапку, хустинки до носа, перев'язочний матеріял, рушники, подушки, міцну торбину й сундук. 2) Для вжитку по переїзді: додатково набути теплі сукні, 2 легких сукні, по 2 або по 3 пари нічної білизни й хустинки до носа.

ДЛЯ ДІТЕЙ. Одяг теплий, плащ, черевики й у великій кількості білизни для подорожі й на потім.

БАГАЖ. Кожному дорослому пасажирові 3 класи дозволено провозити 15 куб. футів багажу безкоштовно і дітей; але тільки 150 фунтів на канадійських залізницях, виключаючи тих, що ідуть на західні провінції, котрим дозволено везти багаж в 300 фунтів. Слід мати дві скрині: одна розміром 2 фути широти і висоти, а друга в 3 фути висоти (1 інч = 2,54 сантиметри) довжиною, 2 фути шириною і 1 фут висоти. Вони вміщують в собі 15 куб. футів дорожнього багажу, але скрині, якого не булоб розміру, що вміщують більше або менше 15 куб. фут. - не приймаються.

Пасажири 3 класи платять за багаж, що перевищує вагу і розмір зазначеної величини, по 2 шілінги і 6 пенсів. Багаж, котрий береться з собою для вжитку під час подорожі, не мусить перевищувати 14 інчів.

Пасажирам, що їдуть в 2 класі дозволяється безкоштовний провоз 20 куб. футів.

МЕДИЧНИЙ ОГЛЯД. Медичний огляд через лікаря організації праці відїзжаючим із сторони є виключно для представлення в торговельне пароплавне т-во, але це не виключає можливості заборони йому візду в країну через місцевого лікаря на підставі стану його здоровля.

ПРИВИВКА ВІСПИ. Кождий пасажир 3 кл., котрий не може показати задовольняючих документів про вдачу прививку, або про те, що він переніс хворобу віспи, мусить прийняти: а) привівку перед посадкою на пароплав, або на пароплаві під час подорожі, б) перебути в карантині протягом 14 діб.

ГРОШІ. Валюта, що вживеться в Канаді - долари і центи. 1 дол. звичайно рівнявся 4 шілінгамі 2 пенсам.

Із-за труднощів розміну грошей не можна точно встановити сучасну ціну валюти.

Курс валюти завше можна довідатися з газет.

Переселенцям порада - не брати з собою багато грошей, ліпше переслати їх поштою перед відїздом на своє ж імя, взявши 1 або декілька ордерів із поштової контори в країні. про відсилку грошей, по котрому сам же одержить в любій поштової конторі в Канаді.

ПІД ЧАС ПОДОРОЖІ на пароплаві переселенець забезпечений харчами і місцем для снання. Медична поміч для пасажирів 2 й 3 кл. такж безкоштовна, коли хвороба його викликана під час подорожі, а для пасажирів 1 класи медична допомога платна.

Пасажирам під час подорожі пропонується свої гроші і ріжні цінні річі здавати на збереження у відповідні контори на пароплаві.

ПРИЇЗД. В містах *Quebec, Montreal, St John, Halifax, Toronto, Winnipeg, Prince Albert*

і т.д. маються дуже добрі безкоштовні мешкання для переселенців, котрі не мають змоги платити за кімнати, але переселенець мусить сам подбати

про їжу на свій кошт, котру можна дістати там ж, або при бажанні на стороні. Комісіонер емігрантів у Вінніпегу має земельних управителів і агентів і надає через них послуги для тих, хто направляється в Манітобу і західні провінції

НАЙЗРУЧНІШИЙ ЧАС для ПРІЇЗДУ. Найліпший час приїзду для звичайного поселенця є початок квітня, тоді робота може бути найбільш корисна. Кожний переселенець, що приїзжає на весні має довший час для збереження грошей і призвичаїтися до місцевості раніше, як прийде зима. Ніхто не мусить виїзжати на осінь, або перед весною, хіба тільки при випадкових обставинах, коли йому забезпечена певна праця.

ЦІНИ ЖИТТЯ В КАНАДІ. В нормальний час, оплата помешкання, одяг і обслуга коштує дорожче, ніж в Англії, але ціна за їжу і помешкання для одної особи не значна; добрий робітник безперечно мусить зберігати гроші, особливо, коли він самітний. Піч, котру громадянин по більшості повинен набути сам, служить в Канаді для варки й опалення. Ціна її від 5 - 10 фунтів і вони переносимі. Різні малі видатки, як трамвай і газета звичайно дорожче ніж в Англії. Було вираховано в квітні 1924 р., що тижневі витрати на родину включаючи й їжу, *laundry, fuel*, освітленнй і помешкання були від 20-58 доларів.

ПОМЕШКАННЯ В ГОЛОВНИХ МІСТАХ. Подана таблиця вказує останні ціни оплати помешкання на початку квітня, 1924 р.: -

М І С Т А:

Оплата за помешкання
в 6 кімнат за міс.

Charlottetown	17	-	27	дол.
Halifax	30	-	35	"
St John	15	-	50	"
Montreal	25	-	40	"
Ottawa	25	-	36	"
Toronto	30	-	45	"
Winnipeg	35	-	50	"
Regina	35	-	50	"
Edmonton	25	-	35	"
Vancouver	25	-	35	"

УТРИМАННЯ І ПОМЕШКАННЯ. Зазначені ціни були в березні місяці 1924 р. в головних містах в Канаді. Повне утримання й кімната в приватних помешканнях в долях тижнево:

Charlottetown (P.E.I.)	від	7
Halifax (Nova Scotia)	7 -	10
St. John (N.B.)	10 -	12
Ottawa (Ontario)	вище	10
Toronto " "	7 -	15
Winnipeg (Manitoba)	6 -	12
Regina (Saskatchewan)	7 -	10
Edmonton (Alberta)	8 і	вище
Vancouver (B.C.)	9 "	"

Утримання й помешкання в спеціальних домах:

М І С Т А : За тиждень в дол.

Charlottetown	від	5 -	7
Halifax	"	7 -	10
St. John	"	6 -	8
Montreal	"	8 -	11
Ottawa	"	-	11
Toronto	"	9 -	17
Winnipeg	"	5,5 -	10
Regina	"	9 -	12
Edmonton	"	8 і	більше
Vancouver	"	10	

Утримання і помешкання в готелях:

М І С Т А : Тижнева плата в дол.

Charlottetown	від	16	-	24
Halifax		24	-	35
St. John		10	-	28
Montreal		17	-	50 і більше
Ottawa		24,50	-	31,50 і б.
Toronto		17	-	28 і більше
Winnipeg		17,50	-	" "
Regina		10,50	-	35
Edmonton		7	-	" "
Vancouver		14	-	" "

За саме помешкання в приватніх домах:

М І С Т А: Тижнева плата в дол.:

Charlottetown	від 2,50	-	3,50
Halifax	2	-	4
St. John	8	--	14
Montreal	5	-	10 і більше.
Ottawa	3,75	-	5
Toronto	3	-	9
Winnipeg	1,75	-	7,50
Regina	3	-	і більше
Edmonton	2,50	-	" "
Vancouver	3	-	" "

За саме помешкання в готелях:

М І С Т А: Тижнева оплата в дол.:

Charlottetown	від 6	-	9
Halifax	5	-	10
St. John	7	-	14,75
Montreal	7	-	10,50 і більш
Ottawa	7	-	12
Toronto	10	-	21
Winnipeg	6	-	21
Regina	7	-	і більше
Edmonton	4	-	" "
Vancouver	4	-	" "

Для жінок ці ціни звичайно бувають тіж.

ЦІНИ НА ПРОДУКТИ. Зазначені нижче ціни на продукти є тими, що були в квітні місяці 1924 р.

Предмети: Риночна ціна в центах

Копчене сало за .. (фунт англійський)		35.90
Волове м'ясо за .. (ан.ф.)		19.40
Хліб " "		13.40
Масло " "		43.65
Сир " "		31.40
Кава " "		54.30
Яйця за 10		30.20
Борошно " 24.. "		98.40

Молоко	за	97	12.20
Борошно	"	ев.	27.80
Свинина	"	"	22.95
Картопля	"	15	29.50
Риж	"	"	10.40
Цукор	"	"	11.65
Чай	"	"	69.40

ЗАЛІЗНИЦІ. Слідуюча таблиця зазначає теперішні ціни 2 й 3 класи від *Монтреалі* і *Квебека* до названих міст в таблицях. Ціни довший часто змінюються

Міста	Провінції	Ціна від ст. Монреал		Ціна від ст. Квебек	
		2 класа	3 класа	2 класа	3 класа
Calgary	Alberta	16	7	16	7
Edmonton	"	16	7	16	7
London	Ontario	-	3	-	4
Montreal	Quebec	-	0	-	5
Ottawa	Ontario	-	1	-	2
Quebec	Quebec	-	6	-	6
Regina	Saskatchewan	12	11	12	11
Toronto	Ontario	-	2	-	6
Vancouver	British Columbia	22	10	22	8
Winnipeg	Manitoba	10	5	10	11

БАГАЖ. В канадських потягах пасажирів 1 класи дозволено брати з собою безкоштовно річей вагою в сто п'ятьдесят англ. фун. Колоністам пасажирів 2 кл., котрі ідуть з Європи до місцевостей *Alberta*, *Manitoba*, *Saskatchewan* і Британської Колумбії дозволено брати річі вагою в 300 англ.ф. Колоністам і пасажирів 2 класи, що ідуть в другі місцевості, дозволено перевозку річей вагою в 150 англ.ф. безкоштовно. Жадна річ, що перевищує вагу в 250 англ.ф. не може бути перевезена особовим потягом, а пересилається товарним потягом за власні кошти.

ЩО РОБИТИ ПО ПРИЇЗДІ. Ніхто з поселенців не мусів би брати землі, не прослуживши принаймні 12 міс. там на фермі, для ознайомлення з умовами життя, кліматом, ґрунтом, посівом, обробкою, ринком і т.д. Поселенець не мусить довіряти і не мусить купувати або наймати землю від людей, яких він не знає; принаймні, він мусить добре ознайомитися з землею і порадитися з людьми

НАЙМИЦТВО. Найматися з метою навчитися треба в тій провінції, де поселенець має намір оселитися.

Українцям найбільш відповідають провінції: **Онтаріо** (мішані ферми) та **степові провінції** - **Манітоба, Саскачевань, Альберта** (зернові й скотаські ферми).

Примітка: Вся стаття написана з точки ^{погляду} переселенця-хлібороба, бо інших професій в Канаді не потребують. Для інших професій необхідне знання англійської мови. У виключних випадках можна знайти працю інтелігенську в українських місцевих установах.

ТИПИ ГОСПОДАРСТВА. Для того, щоби орієнтуватися у виборі провінції, приглянемося до 2 типових і найбільш підходячих для українців областей Онтаріо та Степового краю. Вони уявляють собою 2 відмінних типи господарства.

ОНТАРІО - це провінція мішаного фермерування, яке тут включає виноградарство та молочарство. Фруктове господарство і сіяння пшениці є тут головними заняттям. Тут добре культивуються більш прості *сорти* овочів і огородини та особливо яблука. Персіки і добрі овочі ростуть ліпше на побережжю озера Онтаріо та Еріе. Тютюн, *льон* кукуруза, хміль і помідори головним чином, культивуються в повітах *Essex i Kent* (на самому півдні онтарійського півострова). Уряд підтримує продукцію цукрового буряку. Добре росте квасоля.

СТЕПОВІ ПРОВІНЦІЇ. Головним заняттям там (в Манітобі, Саскачевані і Альберті) є хліборобство і виродування скоту. Головним збіжжам є пшениця, овес, льон, яч мінь.

Пшеницю в Манітобі плекають найбільше ярому озимої дуже мало з тої причини, що у несніжні

зіми вона вимерзає. Осимого жита, одначе, сіють багато і воно дуже гарно виходить.

Вівса сіють дуже багато. Видаток його дуже добрий. В добрий рік і на добрій землі родиться його по над 70 буш. на акрові.

Четвертим з ряду збіжжам, яке манітобські фермери плекають є лѡн. Його вирощують найбільш в недалеких околицях Вінніпегу, де землі під його управу є дуже підхожі. Видаток лѡну з акра є від 15 до 20 бушелів.

Розвинуте також породисте скотарство, головним чином, на м'ясо. Мішане господарство більш корисне, але культивування *Wheat* (пшениці) дуже скоро прививається. Успішно примінюється в сухих сторонах обводнення, й дає добрі наслідки, особливо в провінції Альберта. Сухе господарство (*Dry Farming*) також добре провадиться. На півдні Альберти зіми теплі, і худоба по більшості пасеться в полі на протязі більшої частини зимніх місяців.

Ці кілька уваг дають поняття, яким господарством і де займаються і в залежності від того, яким господарством хоче займатися поселенець, він іде в ту чи иншу провінцію вчитися в наймах.

ПРАЦЯ. Як правило одинокі чоловіки більш бажані, але у всіх дістріктах (округах) трапляються можливості для одружених здібних зайнятися молочарством або чисто господарча служба. Родини здібні до роботи, можуть знайти запрошення (роботу), коли ферми в тому дістрікті благоустроєні.

Переважно наймають на рік, особливо в добре заселеній частині краю. Це рекомендується.

Але дуже часто трапляється, що наймають робітників на сім, або вісім робочих місяців (строкові). Такі найми не рекомендуються, бо після закінчення строку наймити можуть опинитися без заробітку як раз в той час, коли тяжко знайти заняття і заробіток. Найгірші в цьому відношенні зимові місяці (грудень - березень).

Робітник звичайно живе і харчується з господарем.

Весною і влітку, підчас збору сіна і збіжжя по більшості потребуються здібні чоловіки і хлопці, котрі розуміються в сільсько-господарських роботах, уході за худобою і т.и.

Недосвідчені робітники можуть знайти працю

весною, як що вони дуже здібні і бажають довчитися.

В дощовий і зимовий сезон є мало господарчої роботи в полі, але досвідчених чоловіків затримують по благоустроєних фермах, або ж вони знаходять собі працю на лісових розробках, копальнях, фабриках та при будівлі залізниць.

ОПЛАТА С-ГОСПОДАРСЬКИХ РОБІТНИКІВ. Оплата одинокого мужчини з харчами і мешканням по канадським умовам хитається між 25 - 30 дол. за місяць. В літні місяці оплата значно вище, але тільки в тому разі, як поселенець не має праці на рік. Не шкодить взяти й таку посаду, бо він на зсму може лишитися без жадної роботи.

УМОВИ ДЛЯ ОДРУЖЕНИХ. В разі коли можна улаштуватися - одержати працю - досвідченному подружжю, платня хитається між 30 - 40 дол. в міс. з повним утриманням, або від 480 - 560 дол. за рік без харчів і помешкання. Одруженим улаштуватися значно тяжче, ніж вільному і тому оплата за їх працю не завжди відповідає зазначеній ціні, тому що все залежить виключно від їх працездібності.

Оплата за носку овочів і збирання їх доходить до $1\frac{1}{2}$ дол. в день, але поселенець мусить мати на увазі, що цей сезон дуже короткий; тому він мусить потім підшукувати собі яку будь иншу працю.

ВИБІР ЗЕМЛІ. Відбувши такого роду практику на якійсь фермі і ознайомившись з місцевими умовами, поселенець шукає собі відповідне місце (ферму) для оселення.

В цій справі він окрім своїх практичних знань, набутих за час перебування в Канаді, може користуватися урядовою допомогою.

Так головне управління по еміграції та колонізації дає можливість всім поселенцям, фінансово здібним і досвідченим в с-господарстві оселитися на землі через свої на місцях земельні переселенчеські організації.

Ця організація обіймає всі провінції Канади і улаштовує досвідні поля для штучного с-господарського навчання.

Ця організація дає три слідуючі допомоги переселенцям з капіталом: 1) асистує і дає поради в справах вибору придатних для хліборобства

земель, 2) уділяє поради по придбанню живого і мертвого інвентаря і будівель, 3) подає практичні поради в господарчих операціях по оселенню.

Дуже пропонується, що би поселенець скористався цими допомагами раніш, ніж вкласти свій капітал в землю.

Департамент еміграції утворив з цією метою земельні поселенчеські уряди в слідуєчих містах
Vancouver i Vernon (в Британській Колумбії)
Edmonton i Calgary (в Альберті), *Prince Albert,*

Saskatoon i Regina (в Саскачевані), *Winnipeg* (в Манітобі), Торонто (в Онтаріо), *St. John's* (в Новому Брунсвікові), *Shelburne* (в Квебеку) і в *Ottawa* (в Онтаріо - Головний уряд).

Окрім цих урядових порад можна засягнути їх ще в різних торговельних та громадських установах та у приватних людей.

Але до всіх цих інформацій треба ставитися дуже обережно.

З'окрема відносно купівлі ферми в степових провінціях (Манітоба, Саскачевань, Альберта) Українська газета "Канад. фермер" пише слідуєче:

"Не легко іммігрантові вибрати добре господарство та ще трудніше є купити готову ферму. Наколи людина купує добру ферму в добрій околиці, то його успіх запевнений, хоч би він не вмів навіть добре господарити, а як що до того він не буде марнотратним - то його добробут буде як найкращий. Коли ж, знов, купить хтось злу ферму в добрій околиці або - як то можна назвати - добру ферму в злій околиці, то його успіх є далекий від ясного.

На преріях вибрання доброї околиці є далеко важніше, як на лісній простороні. Треба розвідати, скільки паде дощу і на всякий випадок ніхто не повинен осідати на ферму там, де паде мало дощу.

Мороз також є чинником, який обмежує полон пшениці. Коли, отже, в яких околицях бувають такі морози, то треба управляти тільки овес або ячмінь; бо їх пізніш сіється і скорше викошується.

Не радимо нікому купувати ферму через агента без добрі репутації. Купуючий мусить сам добре розвідати, як та ферма родить кожного року і через

кілька останніх років. Купець ніколи не повинен лакомитися на таку фарму, що одного року вродила дуже багато збіжжя, а в інші роки мало що вродилося. За добру фарму в добрій околиці треба добре заплатити, але це не повинно лякати купця, бо він скоро свої гроші відбере.

Купець заре повинен найперше вишукати собі добру околицю. Коли вже вибрав, то відтак вже повинен в ній вибрати собі добру фарму. Доброю фармою можна назвати тоді, як на ній земля є добра, урожайна. Коли на фармі не багато доброї землі, то на неї не треба лакомитися, хоч вона і дешева. Нехай на фармі буде ліс, але коли земля добра, то ліс не повинен відстрашувати від купна. Якість треба добре простудіювати. Тяжка земля видає тяжчий урожай, головно у сухі роки. Глибіню землі треба розпізнати при допомозі рикаля, через те що добра земля не раз є дуже мілка. Не купуйте такої фарми, де земля є клейка і в засуху ростріскується так, що можна руку впахати. Така земля не є урожайна.

Ніхто і під жадною умовою не повинен купувати фарми в зимі, коли все є вкрите грубою або тоншою верствою снігу. Купувати фарму треба в літі, тоді як вже на ній росте збіжжя, бо тоді видно найліпше, яке збіжжя та кілько в ній бур'яну.

Хоча при купуванні фарми треба більше звертати увагу на землю, як на будинки, то все таки коли на добрій фармі є будинки, таку фарму можна сміло купувати. Відбудовання будинків коштує багато грошей, а їх-маючи готові будинки - можна вкласти в землю.

Купець повинен також розглянутись чи є на фармі добра вода і річка, або криниця. Фарма, на якій немає води, скоро обридне фермерові і хоч він заплатить за неї більшу кількість грошей, вибереться з неї. Дістати доброї води не раз коштує, як жаден собі це може представити.

Треба також звертати увагу, як далеко є фарма від найближчого містечка, залізничної станції, пошти і школи.

Чим ближче, тим ліпше.

НАБУТТЯ ЗЕМЛІ. - регулюється відповідними загальними й місцевими законами. Землі до набуття є залізнично-дорожніх кампаній, державні, різних корпорацій, приватні то-що.

ЗЕМЕЛЬНО-ПОСЕЛЕНЧЕСЬКА СХЕМА по ДЕРЖАВНОМУ

Вбільше

ПОСЕЛЕНЧЕСЬКОМУ АКТУ. Є підписана умова з канадськими національними залізницями (*Canadian National Railways*) в згоді з постановами державного переселенческого акту 1922 р. в справі поселення родин на власні форми по шляху цієї залізниці в Канаді.

Прохач мусів би мати приблизно 200 фунтів стерлінгів власних грошей (зараз 1 ф. стр. = 163 кч.) і лише одружені пари з господарчими знаннями і фізичним здоров'ям будуть по правилам прийяті.

Кожний затвержений поселенець отримує ферму приблизно в 160 акрів ($2\frac{1}{2}$ акри = 1 дес.) і йому будуть udzielені всілякі інструкції і поради до господарювання.

Він буде примушений сплачувати свою ферму в зручні (розумні) терміни і після всеї сплати вона стає його певною власністю.

Йому буде виданий аванс в суму не більше £ 300 - на загосподарення та нерухомості, зі сплатою не вище із 6 % річних. Цей аванс виплачуватиме поселенець на протязі 14 років від тої дати, коли він зайняв ферму. При чому перших два роки він звільняється від виплачування. Поселенцеві будуть дані всілякі поради і вказівки, що до господарення, як що він буде пильно провадити справу.

Прохання про оселення по цій схемі мусять бути подані до Департаменту Колонізації і Розвитку канадської національної залізниці (*Department of Colonization and Development, Canadian National Railways, 17-19, Cochrane St, S. W. 1.*), або через кожну *Employment Exchange*.

ЗАСЕЛЕННЯ ЗЕМЕЛЬ ПО МІСЦЕВОМУ ЗАКОНОДАВСТВУ.
Сітку урядів земельного заселення було зорганізовано для полегшення майбутньому земельному поселенцеві, або фермерському робітникові.

Вони існують для подачі правдивих порад і вказівок в інших дістріктах для поселення правдивих цін про землю і знарядження, точних методів господарювання, інструкторства для допомоги в труднощах поселення в новій країні.

Ця урядова організація має фахівців з багатолітньою практикою у вирішуванні проблем нових поселенців. Вони добре освідомлені з методами господарювання, ліпшими способами переборення міс-

цевих труднощів.

Багато з тих людей мають окрім практичного і теоретичний стаж, укінчивши технічні с-господарські школи в Канаді.

150 таких фахівців розміщені по різних пунктах, мають автомобілі та об'їздять раз-у-раз свої діотрікти.

Люде бажаючи отримати фарму, повинні звернутися в найближче місто до уряду земельного поселення (*Land Settlement of de departament office*) департаменту тої провінції, де вони хотять оселитися.

Центральний уряд департаменту земельного заселення (*The Department's Land Settlement officials*) дасть розумні і правдиві інформації відносно кожної господарчої поселенчкської справи.

Ті, що вирішили поселитися на землі, все рівно чи шляхом купівлі землі, чи иншим способом, для власної безпеки мусять:

- 1) Перед тим, як определити місцевість.
- 2) Перед тим, як рішитись купити фарму (чи землю).
- 3) Перед тим, як розпочати ставити нерухомості, чи обзагодитись реланентом.
- 4) Перед тим, як розпочати господарські операції по стравці будівель,

мусять побачитись чи списатись з найближчим до них "*Land Settlement Branch Office*" (установа).

Поради представника цієї установи та його присутність можуть охоронити прселенця від небезпеки незнання місцевих умов, несправедливих підмов і від розпочаття роботи неправильним способом.

Депарнамент бажає бачити всіх поселенців, що зачинають господарювати у найліпших умовах, на тих діотріктах і на землях, що їх власним коштом можуть принести найліпні результати.

Еміграційні канцелярії (*Immigration officials*), в портах висадки справляють поселенців у найближче "*Land Settlement office*" тої провінції, в якій вони хотять поселитися.

ЗЕМЛІ КАНАДСЬКОЇ ТИХО-ОКЕАНСЬКОЇ ЗАЛІЗНИЧОЇ КОМПАНІЇ. Слідуючі умови пропонує канадська Тихо-океанська залізнична компанія" (*Canadian Pacific Railway Company*):

1) Затвержений поселенець, який має попередню с-госп. практику може отримати фарму на власність в західній Канаді (між Тихим океаном і озером *Winnipeg*) із земель компанії, призначених на продаж в кількості не менш 160 акрів

2) Кожна така фарма продається по ціні, встановленій в мент складання контракту з терміном виплати протягом 34 роки.

По цій умові поселенець відразу складає 7% покупної суми, після чого він має один рік вільний від оплати. А після того, через два роки після поселення на протязі 34 років рівними ратами сплачує всю ренту вартості землі, рахуючи 7% за цей ніби одержаний в кредит капітал.

В кінці цих 34 років поселенець одержує патент на землю, при чому при бажанні поселенець може й раніше сплатити цей борг.

Ця вся метода зводиться до того, щоби заселяти землі досвідченими людьми з малим капіталом і дати їм можливість добре улаштуватися раніш, ніж вони почнуть виплачувати щорічні сплати за землю.

ПРИВАТНІ ЗЕМЛІ є для продажу по цілій Канаді. Продаються пусті місця, загосподарені ферми, садки й луки. Ціни дуже різні: від 5 дол. до 25 дол. за акр. Чим ближче до міста і чим краще загосподарена місцевість, тим ціна вища. Інформації можна дістати в спеціальних конторах по купівлі і продажу фарм та вчитати з оголошень в газетах. Але для цього потрібний передовсім хоч найменший капітал, тому не маємо потреби більш широко над цим спиятися, приймаючи на увагу, що українські емігранти по більшості грошей для купівлі гофових фарм не мають.

УМОВА НАБУТТЯ ДЕРЖАВНИХ ЗЕМЕЛЬ. У ПРОВІНЦІЇ ІСЛАНДІЯ (ОСТРОВ Принца Едуарда). По державних земельних законах де-які державні лісні місцевості (землі), можна купити по ціні від 25 центів до 1 дол. за 1 акр., з умовою поставити на них будинки вартістю 65 дол. на протязі 2 років і звільняти від лісу по 1 акру щорічно, протягом 8 років. Покупні гроші при поселенні (устроєнні). Вільних земель там немає.

НОВА ШКОЦІЯ. - *Crown Lands* (коронні землі). Ціна (по більшості не очищена) для поселенця 1 дол. за акр, з умовою обробляти її перебувати на ній на протязі 3 років, але продажу не-

провадиться на суму менше від 25 дол.

Де-кілька тисяч акрів не продані і частина цієї землі здібна для хліборобства. Земля не звільнена з під лісу забирає багато часу для її оброблення і коштує від 50 - 60 центів за акр, вона не рекомендована для заселення, бо не відомо яка буде її земельна рента.

НОВИЙ БРУНСВІК. *Crown Lands* (коронні землі). Землю продають по сто акрів з умовою очистити не менше 10 акрів, збудувати хату і проживати на ній без перерви три роки і безперерви обробляти ці 10 акрів, але сам власник може протягом 3 років відлучитися на де-кілька місяців.

50.000 акрів дуже доброї землі названої "*Blue Bell Tract*" в Кантоні Вікторія доступна для поселенців по 1 дол. акр. і виплачують по улаштуванні, але поселенець примушений привести землю до порядку поки вона стане хлібородною.

ОНТАРІО - *Free Grants* (вільні землі). Народні землі, що рахуються здатними для оселення і оброблення - непригодні для гірництва, або ті, що знаходяться під стробним сосновим лісом, можуть бути придбані як *Free Grants* (вільні землі) актуальним поселенцем для його власного поселення, культивуадії, вжитку й тільки. Голова родини з дитямим молодше 18 р. віку, проживаючи із ними, може придбати від 160 - 200 акрів такої землі, с правом прикупити від 80 - 100 акрів по сусідству по 50 центів за акр, а мужчина 18 р. і старше без дитини може набути "*Free Grants*" від 100-160 акрів.

Ці даровизни підлягають обов'язкам поселенця, що будуть нижче зазначені. Ця земля по більшості покрита лісом, від кот-рого поселенець мусить її очищати.

Умови поселення. Обов'язки поселенця слідуєні: мати 15 акрів на кожній даровизні очищеними від лісу і засіяними, з яких принаймні по 2 акри мусять бути очищені і засіяні щороку; збудувати жилий дом розміром не менше 16 X 20 футів (що коштує від 8 до 10 фунтів); проживати, обробляючи цю землю протягом 3 років.

ПРОДАЖ ГРОМАДСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ. Всі громадські землі, що знаходяться на північ від озера *Nipissing*, *the Mattawa*, *French Rivers* і *Georgian Bay*, в общинах, пристосованих для продажу хліборобсь-

них земель продаються по ціні 50 центів за акр, з умовою виконання обов'язків поселенця дуже подібних до тих, що відноситься до "Free Grants" і зазначених раніше.

ЗАКОНИ ВІДНОСНО ГРОМАДСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ. "Free Grants" - Громадські землі можуть бути набуті так-же як і "Free Grants" дійсними поселенцями в любому окрузі, що знайшов цю землю в кожному новому місці для поселенця і жадна така продаж не може перевищувати 100 акрів.

Землі від ста -125 акрів можуть бути продані по предписаній ціні; пересічна ціна є від 20-60 ЦЕНТИВ за акр з умовою перебування на ній і культивадії.

МАНІТОВА, САСКАЧЕВАНЬ, АЛЬБЕРТА. Земельна система. Земля в Манітобі, Саскачевані та Альберті поділена на громади. Кожна громада рівняється 6 кв. милям і поділена на 36 секцій по 1 кв. милі (або 640 акрів кожна). Ці секції знову поділені на півсекції в 320 акрів і 1/4 секції в 160 акрів і нарешті в менші секції по 40 акрів, названими легальними субдівізіями.

Ш І С Т Ь М И Л Ь К В А Д Р А Т О В И Х.

31 C.P.R.	32 gov	33 C.P.R.	34 gov.	35 C.P.R.	36 gov.	Ш І С Т Ь К В А Д Р А Т О В И Х М И Л Ь
30 gov	29 schools	28 gov	27 C.P.R.	26 H.B.	25 C.P.R.	
19 C.P.R.	20 gov	21 C.P.R.	22 gov	23 C.P.R.	24 gov.	
18 gov	17 C.P.R.	16 gov	15 C.P.R.	14 gov.	13 C.P.R.	
7 C.P.R.	8 H.B.	9 C.P.R.	10 gov	11 schools	12 gov	
6 gov	5 C.P.R.	4 gov	3 C.P.R.	2 gov	1 C.P.R.	

5.

Всі 36 секцій в кожній громаді пронумерована -

ні від першої до 36-ї. Всі паристі числа секції (виключаючи 8 і 26, котрі належать *Nadson Bay Comrades*) відкриті для вступу вільних сільських господарів, виключаючи з них, котрі вже заняті поселенцем. Непаристі числа секції (за виключенням 11 й 29, що є шкільні землі) на 24 милі по обидва боки канадської залізниці (C.P.R.) і де-яких розгалужень рахуються залізничними землями і не відкриті для сільських господарів. Там існують і інші залізничні землі, що були придбані різними підприємствами.

Решта хліборобських земель відкрита для придбання лише під державними регуляціями.

ДОЛОВА СИСТЕМА. *Share System*. Землі часто заарендовуються "за часть". Умови їх слідуючі: арендатор постачає живий інвентарь, машини й половину зерна для посіву, платить половину молотби, (*threshing*) виконує всю іншу роботу і отримує 2/3 збору, віддаючи останню 1/3 в найближчий елеватор для власника землі.

Звичай оренди за $\frac{1}{2}$ є також досить розповсюджений. Власник постачає орендаря зерном на посів, інвентарем та тягою (кіньми) і бере собі за це $\frac{1}{2}$ урожаю.

ЯК "Free Grants" "вільна земля може бути придбана. Всякий голова родини, або всякий чоловік, старший від 18 років, хто є британський підданий, або подасть декларацію про бажання вступити в британське підданство, може отримати за два ф. стер. вкладу площу "Free Grants" сільсько-господарського призначення розміром в 160 акрів, котра ніким не занята і не резервована, на умовах життя на ній і оброблення, що будуть зазначені нижче.

В роках 1913-14 було 33.699 господарств незаселених, виключаючи тих, що знаходяться в Британській Колумбії.

ВИБІР І ЗАНЯТТЯ ЗЕМЛІ. "Free Grants" "Відшукування та заняття" "Free Grants". Участок мусить бути затвержений за поселенцем в одній з установ земельного уряду (*Land Offices*).

Вони (ці участки) мусять бути зголошені на місці особисто, або по дорученні чоловіка, батька, матері, сина, дочки, брата або сестри, при чому треба, щоби це доручення було затвержено в земельному уряді і дистрикті (повіті), котрому знаходиться земля.

Землі " *free grants* " в більшості знаходяться від залізничних станцій у віддаленні від 30 до 50 миль і селектор (шукач) може стратити багато часу і грошей, поки він знайде землю, яку б він вважав підходящою відносно ґрунту і води і т.д. Він мусить тоді повернутися назад, щоб зголосити цю землю земельному уряді. Коли він набуде права, він забирає своє майно і поселяється на цій землі. Як що переселенець з родиною, то він мусить зробити витрати на харчі, худобу і фіри.

Коли приїде на місце мусить побудувати постройки, викопати криницю і приготувати землю. Часто сусіди допомагають йому, але й тоді за це потрібно платити.

Все це досить легко для людини вихованої в преріях, але для чужоземного поселенця, як для людини вночі прибувшої - дуже тяжке. Чужоземному поселенцеві через це було б добре поселитися на рік або два робити на фермі в Канаді раніш, чим взяти для себе землю; набутий би цілком би оплатив йому витрачений час.

До свідчення поселенець " *free grants* " за короткий час стає власником своєї ферми, котра весь час надуває більшу вартість, але за це він примушений дуже тяжко працювати, а його дружина повинна призвичаїтися до багатьох недогод, відсутності сусідів і т.д.

УМОВИ КУЛЬТИВАЦІЇ Й ОСЕЛЕННЯ на " *free grants* ". Умови слідуєні: господар почне правдиве поселення на протязі 6 місяців від часу свого вступу і проживатиме принаймні 6 місяців з 12 протягом 3 років, буде обробляти потрібну кількість землі протягом кожного року, збудує мешкальний дім. Звичайна кількість землі, обробленої за три роки, є 30 акрів очищеної і 20 акрів сіяної та кошеної; колиб господар або близький його родич молодів би фермою у віддалі 9 миль від цієї землі і мав устроєне господарство, то він може проживати за місць свого власного господарства.

ПОТРІБНИЙ КАПІТАЛ. Капітал і до свід потрібні для господарювання на фермі, байдуже на " *free grants* " чи ні; поселенець мусить мати капітал принаймні 35 шілінгів на акр, крім грошей подорожі і платні

(коли така є) за землю.

Для першого раціонального господарювання в Онтаріо було б потрібно від 3 до 4 фунт. стер. на акр. Де-хто розпочав з меншим капіталом, але це більш важко. **ПОСЕЛЕНЦІ МУСИЛИ ВИ ЗНАТИ ДЕ-ЩО ПРО ГОСПОДАРЮВАННЯ В КАНАДІ РАНІШ, ЧИМ ЗА ЙОГО ВЗЯТИСЯ.**

Вони придбають цей досвід, працюючи рік чи два як робітниками на фермі. Навіть люди, при звичайні до господарювання у себе на батьківщині, добре зробили б, коли б працювали і зачекали в Канаді, раніш чим набувати собі землю: для недовідчених ця порада просто необхідна.

Ґрунт, клімат, спосіб господарювання сильно різняться від старокраєвих. Як що поселенець віддається самостійному пізнаванню нових умов і вивченню канадських методів на власному господарстві і вправам, він разом загубить і час і гроші.

Для пристойного господарювання мінімум капіталу від 500 до 600 ф.ст. є бажаним. З такою сумою поселенець міг би купити худобу в 60 голів, 20 з котрих будуть річняки, 20 по два ро і 20 тільних корів; або череду в 50 корів. Останнє певно було б ліпше набути і коштувало б 300 - 400 ф.ст. Ріжниця між цією і вищеподаною сумою була би вжита по бажанню на різні інші потреби господарства.

ЗЕМЛЯ ДЛЯ РОСЧИСТКИ. *Clearing Land*

Очистка лісних земель вимагає багато праці і витрат; парціяльна очистка коштує приблизно 3 ф.ст. за акр. В такому разі треба пам'ятати, що поселенець индїї придбати зрубане дерево.

Людині з капіталом ліпше купити випробувані ферми, чим витрачати часу і грошей на очистку невідомо якої землі. В більшості частинах Манітоби, Саскачевані і Альберті жадної очистки не вимагається.

КОШТИ НА ПОСЕЛЕННЯ в 160 акрів. Для чоловіка без господарчого фаху кошти поселення на 160 або менше акрів є приблизно від 260 до 393 ф.ст. крім господарської оплати в 2 ф.ст. й оплати землі. Для людини з господарським місцевим досвідом вистачило б від 100 до 150 ф.ст. Перша рубрика нижченаведеної складена на випадок придбання коней замість волів і в розрахунок біль-

очних цін за грудень у Вінніпегу на ріжні с-гос-
подарські продукції, які є результатом діяльнос-
ти поселенця і які він може збувати на ринкові.

ПШЕНИЦЯ ЗАВУШЕЛЬ

СОРТИ:

ЦІНА:

ч. 1	нортен	1.77	3/8
" 2	портен	1.66	3/8
" 3	"	1.61	3/8
" 4	"	1.51	3/8
" 5	"	1.41	3/8
" 6	"	1.28	3/8
"Фід"	"	1.06	3/8
"Трек"	"	1.69	3/8
ч. 1	"Дурум"	1.60	3/8
" 2	"	1.58	3/8
" 3	"	1.54	3/8
ч. 1	"тоф"	1.66	3/8

О В Е С:

СОРТИ:

ЦІНА:

ч. 2.	C.W.	62	7/8
" 3.	C.W.	59	3/8
"Екстра Фід"	"	59	3/8
ч. 1	Фід	57	3/8
" 2	Фід	51	3/8
"Реджектед"	"	46	7/8
"Трек"	"	62	3/8

Я Ч М І Н Ь:

СОРТИ:

ЦІНА:

ч. 3	C.W.	89	5/8
ч. 4	C.W.	83	7/8
"Реджектед"	"	77	7/8
"Фід"	"	75	7/8
"Трек"	"	88	7/8

Л Е Н.

СОРТИ:

ЦІНИ:

ч. 1	N: W. C:	"	2.54
" 2	C: W.	"	2.50
" 3	C: W.	"	2.32
"Трек"		"	2.54

Ж И Т С.

ч. 1	C: W.	"	1.34 $\frac{1}{2}$
" 2	C: W.	"	1.34 $\frac{1}{2}$
"Реджектед"		"	1.25 $\frac{1}{8}$

С І Н О:

СОРТИ:

ЦІНА за тону:

ч. 1	Тимотка	18.00
ч. 2	Тимотка	16.00
" 1	ред тап	15.00
" м2	ред тап	15.00
" 1	"анленд"	12.00
"Вреп"		24.00
"Шорте"		26.00

Х У Д О Б А

(за сто фунтів англійських живої ваги).

Бички:	вибрані	§	5.00-5.25
	добрі		4.25-4.75
	середні		3.50-4.00
	звичайні		2.50-3.00
Ялівки на заріз:	вибрані		3.75-4.25
	добрі		2.75-3.50
Корови на заріз:	вибрані		3.75-3.50
	добрі		2.50-3.00
	середні		2.00-2.25
	на консерви		1.00-1.75
Бугаї:	добрі		2.00-2.50
	звичайні		1.25-1.75

В О Л И:

Добрі	2.50 - 2.75
Середні	2.00 - 2.75
Звичайні	1.50 - 1.75

БИЧКИ "Стакерс":

Вибрані	3.25 - 3.50
Добрі	2.00 - 3.00

ТЕЛИЦІ "Стакерс":

Вибрані	2.50 - 2.75
Добрі	1.75 - 2.25

БИЧКИ на годівлю:

Вибрані	3.75 - 4.00
Добрі	2.75 - 3.50

Т Е Л Я Т А:

Вибрані	4.00 - 5.00
Добрі	3.00 - 3.75
Звичайні	1.50 - 2.50

ВІВЦІ і ЯГНЯТА:

Добрі вівці	5.00 - 7.00
Звичайні	3.00 - 4.00
Добрі ягнята	11.00 - 11.50
Звичайні	7.00 - 9.00

С В И Н І:

"Селектед бейконс"	8.91 - 8.97
Грубі, гладкі	8.10 - 8.25
Тяжкі	7.10 - 7.25
Дуже тяжкі	6.60 - 6.70
"Папгогс"	6.50 - 6.75
Легкі	3.50 - 6.00
Худі	4.00 - 4.25
Лвохи	5.75 - 6.70
Кнури	3.00 - --

П Р О Д У К Т И:

Масло "крімері" ф.о.б. фунт 0.33 - 0.33½

Я Й Ц Я:

Екстрас, (12 шт.)	0.65
Фрістс	0.60
Секонд	0.40
Надбиті	0.35

БАРАВОЛЯ:

Манітобська нова бараболя, бушель	0.95
--------------------------------------	------

Я Р И Н А:

Манітобська салата (12 шт.)	0.40
" редька "	0.60
Морква, 1 ф. англ.	0.02
Манітобська зелена цибуля (12 шт.)	0.35
Бруква, 1 ф.	0.01½
Буряки, "	0.03
Манітобська капуста 1 ф.	0.01
Рубарб, за фунт	0.02

М У К А:

98 ф. мішок	4.77½
2 мішки по 49 ф.	4.82½
4 " " 24 ф.	4.87½

Звичайно, що місцеві риночні ціни в роздріб значно різняться від місцевих оптових, а останні від світових. Так, на протязі кількох останніх років хитання між оптовими цінами у Вінніпегу та Ліверпулі (Англія) були слідувчими:

(див. таблицю на др. сторінці)

НАЗВА ЗЕРНА:	Ц і н а у Ф р а н ц у з с ь к и х Ф р . з а р - 6 п у д .				
	1913	1920	1921	1922	1923
1. За манітобську ПШЕНИЦЮ № 1					
У Вінніпегу	15.52	48.92	32.51	20.09	20.26
У Ліверпулі	20.70	27.03	43.86	25.70	26.54
2. За Я Ч М І Н Ь					
У Вінніпегу	10.83	33.63	16.60	10.90	12.00
3. За О В Ё С					
У Вінніпегу	10.42	29.17	15.41	13.13	15.56
У Ліверпулі	16.90	39.53	26.76	20.77	22.81

Annuaire International de Statistique agricole
1923. Rome 1924. стор. XLVII.

ДЖЕРЕЛА:

Наближення до оптових місцевих та світових цін в користь фермерів цілком залежить від степені організації останніх. В останні часи українські фермери також організуються в різні синдикати і пулі. Наприклад, досить удачно існує в степових провінціях з осідком у Вінніпегу "Укр. фермерська спілка в Канаді", котра вже має біля 150 власних зернових елеваторів. Номіальна ціна акції цієї спілки виносить дол. 100.

ХАРАКТЕР ГОСПОДАРЮВАННЯ в степових провінціях Канади дуже відрізняється від господарювання в Онтаріо і наближається до кліборобства степової України.

Візьмемо напр., одну з 3 степових провінцій Манітобу.

Управа збіжжя в Манітобі є головною галуззю рільництва на протязі останніх 50 літ. Тепер, зглядно від кількох літ, фермери взялися більше до мішаної господарки, але все таки управа пшениці там ніколи не перейде на задній план.

Урожайні поля Манітоби є надзвичайні могутнім і приємним видом. Фарма за фармою тягнеться в кожному напрямі далеко, як тільки око може бачити. Фарми менші і більші, півмилеві квадрати та милеві і багато більші квадрати представляють собою для європейця незвичайний образ. Він бачить кругом себе безмежні, рівні поля, на яких побудовні господарства, (хати і будинки) там-не-там, зн. дуже, дуже рідко.

Управу ріллі з огляду на її велику просторинь відбувають фермери при допомозі найновіших машин. Орють кільканадцять скибовим плугом, який тягне галюліновий трактор. В такий самий спосіб скородять, засівають і косять збіжжя. Худоби до управи ріллі рживають лише менш багаті фермери.

Управляти машинними знаряддями та носити збіжжя мусять фермери щеї тому, що весна скоро починається і літо скоро кінчається. Кожен фермер стже мусять зробити пильну роботу на час, бо инакше поніс би менші або більші матеріальні с-трати.

Як тільки сніг столиться і рілля трохи підсохне, він виходить на поле з боронами (біля 2-3 тижня в квітні), заскородить, а від так і сіє. За тиждень, а як дуже багатий фермер, то за кіль-

ка тижнів, поле засіяне і він на ній не потребує вже нічого більше робити аж в осени, коли треба збіжжя викосити і змолотити та стерню зорати. Але й ця праця не довго триває, бо фермери косять вісімистоповими жниварками.

Наколи на дворі стоїть гарна погода, то найбагатші фермери вимолочують своє збіжжя протягом кількох тижнів. Бо кожний багатий фермер має як не одну, то кілька парових молотілок.

Молотять збіжжя не зі стіжків, а з купок, які привозять фірами до машини.

Що до урожаю, то треба сказати, що пересічний видаток з акра виносить від 20 - 40 бушелів у добрі роки, і від 10 - 25 бушелів у підліші роки на гектар.

УМОВИ ЖИТТЯ. Приймаючи на увагу велитенські розміри Канади, трудно як слід відповісти на це питання. На одне можна тільки звернути увагу - що чим далі зі сходу на захід, тим більше неблагоустроєне життя, тим більше приходиться поборювати різні перешкоди.

Притримуючись нашого методу, для українців дамо короткі відомості про умови життя в Онтарі - потім в протилежність йому в степовій області. Між ними звичайно будуть переходи.

Провінція Онтаріє є одною з більших. Живе в ній по над 3.міл. душ. Українців в Онтаріє небагато, одначе нема здається такого міста і фабрики, де б їх не можна було знайти. Найбільші українські колонії в Монреалю, Торенто, Форт-Вільямі і т.п. Найбільше в Онтаріє живе англійців. Від коли почалася до Канади імміграція, то в Онтаріє осідає найбільше іммігрантів.

Онтаріє дуже схоже до Англії. Одначе багато де в чому різниться від неї. Кожному новоприбулому до Онтаріє іммігрантові впадає в очі вигідні доми робітників. Непереборщимо, коли скажемо, що в Онтаріє кожний майже робітник є власником хати. Робітників, що наймали б собі помешкання, не багато.

В Онтаріє не знайдете також багато таких фермерів, які не мали б своєї власної ферми. А в інших провінціях є велике число фермерів, які живуть у винаймлених фермах, бо не хотять настати осідатися в край. В Онтаріє на кожного фермера припадає 100 акрів землі. Усіх господарств

бу в тій провінції по над 200.000. Там живуть потомки тяжко працювавших піонерів, які перед кількадесят або сто років тому вирубали вперед великі ліси сокирами, нім побачили землю і взялися за її управу. Ще перед 60 літами фермери стріляли кіз або ведмедів з порога своїх хат. А ліси були такі великі та густі, що нікто і не подумав би, що в них живуть бідні люди.

Та ці часи полишилися далекр позаду. Нині в полудневій часті Онтаріо ви побачите великі простором землі під ріжного роду збілжкам. Прогиття фермерів можна мати ясну уяву тоді, коли скажемо, що на кожних два оден фермер має в каті телефон, а на кожних 4 один фермер має гарний автомобіль.

Що до доріг, то во Онтаріо є 50.000 миль головних шляхів і 10.000 колонізаційних доріг.

Хоча в Онтаріо є дуже багато фабрик і на перший погляд можнаб уважати її за індустриальну, то все таки вона є рільничою провінцією. Ніде в Канаді не можна найти вигідніших фермерських хат, ліпших господарських будинків і ціпшої худоби, як в Онтаріо.

В західній Онтаріо фермери є власне найбогатші, мають найліпші доми і господарські будинки.

Т.зв. овочева полоса в Онтаріо заселена вже людьми через сто літ і більше. Податки малі, залізниці густі, возові дороги в доброму стані. Далі міста, школи, церкви, почти, телеграфи, телефони і т.д. дають людині всякі запевнення до гарного і багатого життя в овочевій полосі Онтаріо.

В Гуелф є гарна рільнича Академія, яка стоїть там вже від 50 літ. До неї приїздять на курси студенти з усіх частин світа. Звичайно, рільничий курс триває від двох до чотирьох років. При цій рільничій Академії є 700 акрів поля, ріжного роду худоби, коней, овець, свиней і дробу. Плекають там також бжолы, овочі і ярину. На курси учаще багато соток фермерських синів і доньок кожного року. Не даром-то Онтаріо може похвалитися найліпшими фермерами в Канаді.

Степінь освіти в провінції є високий. Школа відчинена там для всякого фаху людей. Діти бідних і багатих родичів мають однакову нагоду вчатися в школах і здобути найвищу освіту. Уні-

верситетську освіту може здобути кожний молодий хлопець і кожна молода дівчина без ніяких перешкод і невігід. Всі школи є під контролем правительства. Є там біля 7.000 публичних шкіл, або 1 публ. школа на кожних 425 душ населення. Кожна дитина від 6 до 14 літ примушена законом ходити до школи. В початкових школах наука безплатна. Середні школи також вільні від оплати. В університетах за науку треба платити, але не так багато, як де инше платиться.

В лісах є понад 600 фабрик будівельного матеріалу. Фабрик паперу там 38. Продукція мінералів в Онтаріо є також дуже важним чинником в її добробуті.

Не дивлячись на те, що Онтаріо є дуже культурною і всестороннє розвинутою провінцією - вона потребує ще багато нових поселенців. Там є ще дуже багато доброї землі, яка за браком поселенців лежить пустою. Клімат там дуже здоровий, сама провінція дуже гарна (не одноманітна, як степовий край) і оселившись іммігрант на фермі в Онтаріо з найменшим капіталом може надійтися по кількох роках праці володіти великим майном і безжурним життям.

Для поселення тут зараз одкриті землі на північ від озера *Nipissing*.

Идучи поволі на захід Онтаріо, вище намальована картина поволі міняється, грубішає так би мовити, життя робиться все більш примітивним, безлюдним і важчим. Досить сказати, що коли на південь і схід Онтаріо є кілька великих міст, що кожне нараховує від 100 - 700 тис. мешканців, то на сході Манітоби лежить лише місто Вінніпег з 300.000 мешканців, потім знову величезна перерва і допіру за кілька тисяч миль на березі Тихого океану лежить знову велике місто Ванкувер.

Характеризуючи життя степового краю, Гамільтон, каже, що, в протилежність Онтаріо, той, хто йде на ферму в прерію, мусить пережерпіти багато невігід.

Тут дуже рідке населення. Це також багата країна, але потребує лише більшого населення, яке ці багатства розвинулоб.

Так, одна з 3 степових провінцій Манітоба в 1920 р. мала лише 3 душі на 1 кв. миль. Манітоба має поверх 11.000 кв. миль управленої землі і

лише 600.000 населення, із яких 300.000 припадає на місто Вінніпег. Особливо слабо залюднена північна Манітоба, яка має лише 25.000 людей.

Фактом є, що в Манітобі не бдени фермер має по кілька, по кільканадцять і навіть кілька-десять секцій (кв. миль) землі. Решта землі лежить облогом.

Всього здатної під управу землі в Манітобі є 30 міль. акрів, а управленої тільки 8 міль. акр.

Це є наочним доказом кільки то ще треба туди людей, що би хоч половину того дикого простору замінити на плодородне поле. Віддалі величезні, оселі й фарми далеко одна від другої. Окрім того втсмяє в степах страшна одноманітність з огляду на відсутність дерев та кущів. На багатьох місцях можна впрост заблудитися, не маючи пунту для орієнтації.

Особливо погано буває зимою, коли через стрімкий холод не можна залишити хати та близької околиці.

Гамільтон каже, що зима в степу дуже остра і грізні; снігові бурі перелітають по цілій велитенській незахищеній ні з відкіля рівнині. Це настільки буває грізним, що мешкальні будинки приходиться сполучати особливими канатами зі стайнями і іншими приміщеннями. Намітає такі кучугури снігу, що треба через них пробивати тунелі. Або знову ж таки від Кордієр дме "Shipook", (бура), яка змітає все з полів, наслідком чого посіви вимерзають.

Останні укр. часописі з Америки принесли звістку, що зараз українці з Манітоби домагаються підмоги від уряду. Представники укр. населення поміж озерами Вінніпег і Манітоба вказують урядові, що дві до трьох тис. поселенців зараз там терплять голод з причини неврожаю і просять допомоги.

Характеризуючи загалом степові провінції, як ціль оселення, Гамільтон каже, що поселенці з малим капіталом і особливо ті з них, які мусять свій стаж фермерства пройти зпочатку в зерновому господарстві, можуть лише терпінням, самопожертвою, ощадністю, соціальною ізоляцією та тяжкою працею добитися там бажаних наслідків. Звичайно, вони стократ бувають за це винагороджені. Ці люде врешті решт здобувають великі прибутки,

рівнож цілковита господарська їх незалежність уває нагородою за роки попередньої тяжкої праці. Але не всі працьовники досягають там таких успіхів. Часто самотність і праця врешті решт зломлюють їх і вони, колись повні енергії і надій, знаходять собі дуже нещасний кінець. Це є трагедія піонерського життя в пшеничних провінціях.

Далі на захід від степових провінцій лежить ще більш дикий край, де населення тримається лише залізниця та кучуть індіанці і про нього сказати щось певного поки що трудно.

ЗАКІНЧЕННЯ. На цьому кінчаємо свої замітки для українських поселенців до Канади. Здивований читач спитає - а де ж практичні поради, на підставі всього вище наведеного? Щож, варто туди переселятися українцям, чи ні?

На це відповімо згідно методі вжитій нами словами самих джерел.

В українсько-американській газеті "Народня Воля" за 1925 р. в статті "Клопоти емігрантів", подається з приводу цього такі міркування.

"З хвилиною коли емігрант (котрий звичайно є селянином) рішився їхати в далеку дорогу до іншого краю, він хоч-не-хоч рве нитки, які його вязали зі звичаями та обичаями, серед котрих він і його батьки виростили та мусить приноровлюватися до тих звичаїв і обичаїв, які панують в краю, куди він їде, бо ті звичаї та обичаї, до яких він був звик давніше, дуже часто показуються непотрібними, або і безвартними у цім новім краю.

Український селянин виховався серед таких обставин, де люде продукують головне для свого власного ужитку, де тільки рідко продають другим те, що випродукували. Відносини люде одних до других більш сусідські, товариські, одне одного добре знає, люде числяться з цим, що про них думають другі. Та як тільки український селянин покинув своє рідне село і пустився у світ, усе, що він зустрічає, не таке як в його власному селі.

Про товаришність, сусідскість і т.п. поняття трудно й думати. В чужім краю він тільки чужинець і то чужинець, до якого ніхто не має найменшої симпатії. Ті, з котрими він прийшов конкурувати на ринку, непавають його і добра річ, коли не розіб'ють йому голову, або не зроблять я-

якоїсь иншої пакости. Ті що потрібують його та визискують його працю, дивляться на нього з гори і очевидно з ним не стикаються. Ті знов, з ким він і не конкурує і для яких не робить, не звертають на його жадної уваги.

Емігрант скоро перекоонується, що в чужому краю куди він попав все зводиться на гроші та що звичайно ніяке приятельство не має значіння, як людина не має умови списаної "чорне по білому", инакше як прийде що до чого, він не знайде правди навіть у суді, хоч би його правда була ясніша від сонця.

Звідси йде всякого роду використання чужими, а то й своїми і то не тільки у новому краю, або в дорозі до нього, але дуже часто навіть і у власнім краю поки емігрант виїде у далеку дорогу. Приміром буває, що краєві агенти шукають емігранта на ціні шифкарти, або фальшиво представляють йому відносини у цім новім краю, куди він їде, звичайно, розхвалюючи його непомірно, або шукають його на виміні грошей, продадуть йому фальшивий паспорт і т.и.

Тай сам себе емігрант також обдурює, бо звичайно не бере в рахунок того, що коли в краю він заспокоював хоч де-які свої потреби своєю власною працею, то в новім краю він цього зробити не зможе, що в новім к р а ю він за все мусітиме платити і то грубі гроші. Не бере він звичайно під увагу і цього, що в новім краю його потреби будуть непомірно більші від його потреб в старому краєві, бо заїхавши поміж чужих людей він мусітиме і так жити, ходити та вдягатися як вони, а не так як це він робив у своїм ріднім краю.

Отже більше менше клопоту емігрантів, одначе не тільки українських, а загалом усіх виглядають так як оце ми написали. Не тільки українці, але й инші народности не виключаючи і англійців, німців, жидів, поляків, чехів, італійців та инш. мали всякі клопоти, емігруючи до нових країв. Кожда нова еміграція до нового краю для емігранта найтяжча та найприкріша, але в міру цього як напливають люде даної народности до якогось краю та ознайомлюються з пануючими там обставинами, ці клопоти зменшуються.

Для українців всяка еміграція, винявши хіба еміграцію до Злучених держав Америки та Канади, є дуже прикра, бо в інших краях кождий український емігрант мусить усього вчитися на своїм власнім досвіді, на своїй власній шкурі.

Крім цього українські емігранти, беручи на загал, мало письменні (не знають англійської або гішпанської мови) отже їм тяжче зрозуміти нові порядки та до них пристосуватися як людям письменним. Одначе з цього не випливає, щоб українці зовсім не емігрували, а сиділи на місці, коли не має з чого вижити. Сидіти на місці і голодувати та ждати смерти, що найменше не розумно.

Був час, коли де-хто остерігав українських селян перед еміграцією до Злучених Держав, до Канади, до Бразилії. Та люде не слухали, а емігрували, бо гнав їх голод. Правда многи емігранти натерпілися, многи погинули, але більшість таки вдержалася на верху та помогла і собі і своїм рідним у краю.

Те саме і з еміграцією до інших країв, приміром до Аргентини, Мексико, Куби. У всіх тих краях, а особливо в Аргентині є такі обставини, що людина може сяк так прожити, а де-не-де і доробитися маєтку. В Аргентині, напр., де-які чехи та серби подороблялися великих маєтків та чути що тепер німці справляють свою еміграцію туди. Чим менше розвинений який край, тим більша в нім нагода чогось доробитися.

Так в "Канадійському Фармері" ч. 48 за 1924 р., на стор. 3-й пишуть: "Люде в старім краю живуть серед найбільших нещастій і нужди думачи, що направити свою долю ніде вже не можна. Який жаль подумати лише, що вони мучаться там, не знаючи про незвичайно багату провінцію Манітобу" (Канада).

Але рівночасно, чим більш первісна багатша країна, тим менше там безпеченство особи, тим менше цивілізовані порядки і трудніші умови життя.

У вищезгаданій праці Гамільтона на ст. 116 в слід за англійськими офіційними даними написано з приводу цього: "Там (в Канаді) треба дуже тяжко і багато довше працювати ніж в Європі".

Нашим завданням було лише на підставі ви-

ще наведених друкованих джерел правдиво-безсторонньо поінформувати зацікавлених про Канаду умови переселення туди та життя переселенців на місці, тому, шановний читачу, жадних практичних висновків зі всього тут сказаного не робимо, залишаючи їх робити самим зацікавленим в цій справі як на підставі всього вище наведеного так і особистих відомостей і обставин життя.

В усякому разі лише слід пам'ятати, що кождий хто хоче їхати в світ, хоче емігрувати до якого небудь чужого краю, мусить бути приготовлений на всілякі труднощі та неприємности; мусить розуміти, що він не їде в гості, що на чужині ніхто по голові його гладити не буде, що він у всьому мусить покладатися лише на себе.

Емігрант, що їде в світ з іншими думками, на жаль, муситиме не раз гірко розчаруватися.

- - - - -
- - -
-

2014-37

✓

T3/7K=9JK
b-606